

Upravičene zahteve svobodoljubnih narodov

Čeprav je poteklo že nekaj mesecev od poraza fašističnih vojsk, v mnogih delih sveta še vedno ni miru. Svobodoljubna ljudstva še niso mogla povsod dokončati svojih težkih osvobodilnih bojev, ker so postala žrtev tujih interesov, žrtve imperializma tujih držav.

Oblike nastopajočega imperializma so sicer lahko različne, vendar nihče ne more preko dejstva, da povsod tam, kjer se nahajajo anglosaksonske čete za vzpostavitev zakonitosti in reda vladajo razprtije, zmeda, medsebojno obračunavanje, oboroženi spopadi, povsod divjajo borbe in se preliva kri nedolžnih ljudi.

Popolnoma vseeno je, ali se za potrditev teh besed ozremo na daljno Indonezijo, Kitajsko, Palestino, mnogo bližje Grčijo ali pa na našo pokrajino, ki zaradi posebnega položaja, ki so ji ga ustvarili tuji imperialisti, deli pod zaupniško upravo anglosaksonskih čet bridko usodo žrtve tujega imperializma.

Gre torej za neovrgljivo ugotovitev, da je prisotnost tujih čet kriva za obstoj ognjenih žarišč na različnih delih sveta. Vsakemu svobodoljubnemu in miroljubnemu človeku se ob tem spoznajo nujno vsiljuje vprašanje: kakšno pravico bivajo v teh deželah tuje čete danes, ko je skupni sovražnik, proti kateremu se je bila druga svetovna vojna, že davno uničen?

Med vojno proti fašističnim osvajalcem so stopile oborožene sile treh velikih držav: Sovjetske Zveze, Amerike in Anglije na ozemlje mnogih dežel, ker je to zahtevala vojna. Ko pa je ta nujnost prenehala, je Sovjetska Zveza odpoklicala svojo vojsko in pustila svoje čete samo na ozemljih bivših sovražnih dežel. Čisto drugače sta ravnali obe anglosakski državi, ki ne samo, da nista umaknili svojih čet z ozemelj nesovražnih držav, temveč sta nasprotno po končani vojni v vrsti primerov število teh čet še povečali.

Danes skušajo prizadeti imperialisti in vojni hujšakci poenostaviti vprašanje bivanja tujih čet v nesovražnih državah in s tem odvzeti pozornost demokratičnega sveta od svojih nečistih poslov. Z izzivalnimi, vojnokupčeskimi nastopi mečejo v en koš dvoje vsakomur razumljivih pojmov: na eni strani bivanje čet zmagovitih držav v bivših sovražnih deželah, na drugi strani pa bivanje čet v prijateljskih državah, ki ni z ničemer opravičljivo in tudi ne zakonito. Izkušnje so pokazale, da služijo inozemske čete v raznih deželah kot orodje za nasilno uveljavljanje tuje volje proti volji okupiranega ljudstva.

V vseh teh primerih gre torej za grobo kršenje visokih načel svobode in neodvisnosti narodov, za katere je prefekto toliko krvi. Nič ni torej bolj razumljivega, kot da narodi, ki so svojo svobodoljubnost že dokazali s svojim deležem v protifašistični borbi,

svoj boj nadaljujejo tudi proti novi obliki tiranstva, čeprav pod najtežjimi pogoji tehnične premoči in brezobzirne brutalnosti imperialističnih osvajalcev.

Zato je tudi jasno, da si je ljudstvo cone A načrtno ponizano na nivo kolonialnega naroda pod pretvezo nujnosti vojaške okupacije, zastavilo v program svoje borbe odločno zahtevo, da se odstranijo tuje čete v že določenem roku 30 dni po podpisu mirne pogodbe.

Vsi miroljubni narodi namreč ne morejo in nečejo prekrizanih rok gledati bivanja inozemskih čet na ozemlju nesovražnih držav, ker je to jasen izraz tiste imperialistične politike nasilja, ki ograža mednarodni mir in varnost. Da spada med te ljudstvo cone A iz zanj še posebnih razlogov glede na njegov boj za demokratično ureditev vsiljenega mu mednarodnega značaja njegovega ozemlja, je samo po sebi prav tako razumljivo, kakor tudi vemo, zakaj se imperialisti obotavljajo, da bi do vprašanje razčistili.

Demokracija?

Ob zaključku redakcije smo preleteli vesti, da je ZVU v Gorici zasledil poslance »Ljudske doma« sedez številnih antifašističnih organizacij in listov.

Ob spominu na usodo »Balkanaca« in na zadnja divjanja fašističnih band nad raznimi antifašističnimi sedeži v Trstu, primorsko ljudstvo unaravnjeno tolači to dejanje kot izraz skrajno nenaklonjenega stališča ZVU do demokratičnega ljudstva Primorske.

Zemljepisni dokaz imperializma

ANGLEŠKE ČETE V NESOVRAŽNIH DRŽAVAH:

Indonezija: 100.000 mož okupacijske vojske z letalstvom in mornarico in 18.000 mož holandske vojske.

Grčija: po poročilih »Daily Expressa«: 50.000 vojakov, po poročilih iz drugih virov pa preko 100.000.

Egipt: okoli 200.000 vojakov. Po nekaterih poročilih je 40.000.

Irak: 40 do 50.000 vojakov in neštete letalske baze.

Transjordanija: približno 150.000 vojakov.

Palestina: 60 do 80.000 vojakov.

Libanon: število čet ni znano.

Sirija: letalske baze, ki štejejo več tisoč mož.

Število čet v angleških bazah v Turčiji ni znano. Na severu Evrope se še nahajajo angleške čete: na Islandiji, Danskem, Faröerskih otokih in v norveškem pristanišču Stavanger. Na Daljnem Vzhodu: Francoska Indokina, Siam in v kitajskem pristanišču Tsindao in Amoi. V Indiji je Anglija povečala število čet v primeri z letom 1939, za trikrat.

Tudi v Julijski krajini se nahajajo angleške vojaške sile.

AMERIŠKE ČETE V NESOVRAŽNIH DRŽAVAH:

Kitajska: število ni točno znano.

Filipini: (po poročilu »Newyork Post«) 90.000 vojakov.

Na Atlantiku imajo baze na otokih: Antigua, Trinidad, Jamaica, na Bermudskih otokih, v Halifaxu, Novi Fundlandiji, Angleški Guayani, Labradorju in Azorskih otokih.

V Tihem oceanu: Na otokih Feni, v avstralskih pristaniščih Darwin in Melbourne in na otoku Manus.

Bližnji Vzhod: Letalske baze na Kuvajtu in Bahrenskih otokih, Basri, Mosulu (Irak) in Beyrutu ter Damasku (Sirija).

V Afriki: Letalske baze v Alžiru, Bonnu, Cassablanci, Marrakesu in Dakaru.

Ameriške čete so tudi v Indiji, Liberiji, Egiptu in Turčiji.

Svoje edince imajo v Islandiji in na Grönlandiji. Posebno veliko vojnih baz imajo v Latinski Ameriki, zlasti na Malih Antilih in v Cayenne.

Ameriške edince so tudi v Julijski krajini. Podatki so vzeti iz »Novoje vremja«.

Veličina oktobrske revolucije

LENIN STALIN VELIKA VODITELJA DELOVNEGA LJUDSTVA

Sovjetsko ljudstvo slavi v petek, 8. novembra, obletnico velike oktobrske revolucije, ki je položila temelj mogočnemu sovjetskemu državi in pričela novo poglavje v svetovni zgodovini. Zaradi tega se pridruže prazničnemu razpoloženju so-

vjetskega ljudstva vse svobodoljubno človeštvo, ki ve, da presega pomen oktobrske revolucije meje Sovjetske zveze, da posega globoko in blagodejno v vse mednarodno življenje. Velika oktobrska revolucija se je

rodila iz razmer, ki so vladale v predvojni carski Rusiji, ki so pa istočasno odražale sliko vsega tedanjega sveta. Carska Rusija je bila država teme in nazadnjaštva, v njen zaostali fevdalni ustroj s kmeti, ki jih je pomenil za kmeti-ko prebivalstvo, so se vrasčale najostrejšje oblike kapitalističnega sistema ob najhujšem izkoriščanju delavstva. Tuji in domači kapitalisti in veleposelniki so izmozgavali deželo in v nebrzdanem imperialističnem pohlepu podjarmljali in zaglitali obrobne narode. Carska Rusija je bila ječa narodov, v kateri so bili vsi neruski narodi brez pravice: žideli so v narodnostno-kolonialnem suženjstvu in v obupni kulturni zaostalosti.

Nezadovoljstvo brezpravnih delovnih množic je prirelo večkrat na dan, uspel pa je šele tretji poskus — velika oktobrska revolucija, ki je vzplamela v najtežjih dneh prve imperialistične vojne, v katero so domači in tuji imperialisti pahnili narode carske Rusije, da bi krvaveli in umirali za njihove račune. Prvi korak je bila mešansko-demokratična februar-ska revolucija, ki je sicer odstranila carja, pustila pa je nedotaknjen ves dotledni sistem in s tem osnove za zatiranje in izmozgava-

nje delavcev in kmetov. Ogorčene in prevarane delovne množice, ki se v februarški revoluciji največkrat zrtvale, so pod vodstvom Lenina spet vstale in v oktobrski delavsko-kmečki revoluciji stresle raz sebe vse fevdalne, kapitalistične okove. Vzpostavljena je bila oblast delavcev in kmetov, oblast delovnega ljudstva, oblast Sovjetov.

Prvič v zgodovini je nastala delavsko-kmečka država novega tipa, ki je dala delovnemu ljudstvu njegove pravice in odstranila vsako izkoriščanje človeka po človeku. Ta globoki socialni preokret pomeni mejnik v svetovni zgodovini, nastanek države, kol je svet doslej ni poznal, rojstvo novega človeka, ki ne dela več za druge, temveč zase, za svojo sovjetsko domovino socialne pravice. Na teh temeljih je bilo mogoče ustvariti v tako kratkem času iz zaostale in gospodarsko nepravilne carske Rusije, visoko razvito industrijsko in poljedeljsko državo; na teh temeljih je nastala vojaška moč Sovjetske zveze, ki je v drugi svetovni vojni stila nacistično-fašistično zver; na teh temeljih je zrasel politični ugled Sovjetske zveze, ki je z modro Stalinovo politiko ustvaril vojni protihitlerjanski blok in s tem skovala zmago miroljubnih narodov. Danes brez Sovjetske zveze ni mogoče reži nobene veljavne besede v mednarodnih vprašanjih.

Iz tega pa izhaja mednarodni pomen oktobrske revolucije. Brez nadaljevanja na H. strani.

PO ŠIROKEM SVETU

Stavba miru na Balkanu

Zgodovinska zmaga Domovinskih vojsk in volitvah je velikega mednarodnega

razmišljati

Avstrija

Begunci so postali velika skrb za Avstrijo.

Po poročilih šefov javne varnosti, se v Avstriji množe umori in oboroženih napadi. V zvezi s tem je minister za notranje zadeve izjavil, da so begunci prava nadloga za Avstrijo. Večino kriminalnih dejanj so dosedaj zagrešili tujci — bivši fašisti, ki sedaj postopajo brez dela po Avstriji, oblačeni v zavezniške vojaške obleke.

V dolini reke Murice je neka tolpa, sestavljena večinoma iz jugoslovanskih beguncev, napadla posestvo in ga izropala.

Ciper

Britanci z veliko naglico gradijo vojne objekte na otoku Cipru. V teku zadnjih 23 dni je na teh utrjevalnih delih zaposlenih na stoline delavcev. Nekaj objektov je že dograjenih, nove so pa tudi že začeli graditi. Prav tako gradijo tudi nove ceste. Vojna oblast je proglasila vse ozemlje, kjer se vrše dela, za prepovedano področje. Delajo tudi ponoči.

Predvideva se, da se bo v te stavbe premestil generalni štab britanske mornarice v Sredozemlju.

Indonezija

Holandska vlada pošilja vedno nove čete v Indonezijo. Po zadnjih poročilih so postali okrog dva tisoč holandskih vojakov. Po poročilih iz tiska je s tem transportom končan transport I. divizije, ki šteje 18.000 vojakov.

(nadaljevanje s 1. strani)

Veličina oktobrske revolucije

nje in brez velike Sovjetske zve-
ze, ki je nastala iz nje, bi ne bil
mogoče tako širok razmah demokra-
tičnega gibanja po vsem svetu in
osvobodilni pokreti zatiranih in
hačenih bi izgubili svojo realno
osnovo in bi bili obsojeni na neu-
speh. Tako pa aktivno miroljubna
politika ZSSR, ki neustrašeno
razkrikuje in onemogoča podpi-
hovanje in pripravljalec novih
vojn, in ki se dosledno bori za
pravično in demokratično reševa-
nje vseh mednarodnih vprašanj,
krabir miroljubne in demokratične
sile v njihovi borbi proti imperia-
lizmu in zaslužnjevanju vseh vrst.

Tudi primorsko ljudstvo je našlo v Sovjetski zvezi najnemetjsega in najmogočnejšega zagovornika svojih pravic. Mirovna konferenca v Parizu je pokazala, da je Sovjetska zveza največji branilec narodnostnih in suverenih pravic malih narodov, da se vztrajno bori za trajen mir in demokratično, sodelazopniško Molotova, Višinskega lovanje med narodi. Preko svojih in drugih, se je s čudovito vztrajnostjo borila za to, da bi mirovna pogodba zajamčila in potrdila s krvo priporjene pravice primorskega ljudstva, da ne bi pahnila Trsta v kolonialno suženjstvo tujih imperialističnih klik, katerih gospodovanje je v Rusiji uničila oktohrska revolucija, horeni uspeh tesne povezanosti med delavci in kmeti, ki se pri nas kaže v obliki slovensko-italijanskega bratstva.

Se posebno zaradi tega se primorsko ljudstvo pridružuje vsesplošnemu praznovanju oktober-ske revolucije, simbola borbe za svobodo, napredek in boljšo bodoč.

Zmaga Domovinske fronte na volitvah v Bolgariji je velikega zgodovinskega pomena za vse nadaljnje politično življenje te države. Na volitvah v Veliko narodno sobranje (parlament), ki so se vršile dne 27. oktobra, se je bolgarski narod odločil za politiko Domovinske fronte, katero vodi Georgij Dimitrov. S tem se je bolgarski narod uvrstil med tiste napredne narode v svetu, kjer je zmaga la resnična demokracija in ki se bore za mir in bratstvo med narodi.

Vclilna kampanja je bila težka. Opozicija je napela vse sile, da bi zmagala na volitvah. Uživala je vso podporo mednarodne reakcije, ki je vršila pritisk na Bolgarijo s tem, da je skušala novi Bolgariji škodovati v zvezi z mirovno pogodbo. Neki krogi v Parizu so hoteli Bolgariji vsiliti tako mirovno pogodbo, s katero se ta ne strinja, ker je krivična. Predstavniki imperialističnih sil so hoteli izsiliti mirovne pogoje v korist monarhistične Grčije na škodo demokratične Bolgarije. Z vsemi takim manevri so dajali oporo bolgarski reakciji, ki se je v teku volitev pred narodom popolnoma razkrinkala kot eksponent mednarodnega imperializma.

Reakcionarne stranke so v volilni kampanji uporabljale vsa sredstva, da bi razbile enotnost strank v Domovinski fronti. Njihovo glavno orožje pa je bilo laž in klevetanje. In prav s tem so se reakcionarji popolnoma onemogočili med ljudstvom, ker so izdali volitev postavili vse njihovo govorjenje in pisanje na laž. Niti $\frac{1}{4}$ volilcev ni glasovalo za kandidate opozicije. Pa še med temi je mnogo zapeljanih, ki so včlani pod političnim pritiskom. Toda že iz tega je razvidno, kolikšna je dejanska moč reakcionarnih strank v Bolgariji.

Na drugi strani pa je Domovinska fronta doživela sijajno zmago in s tem pokazala vsemu svetu, na čigavi strani je večina. Za

Domovinsko fronto je glasovalo 2.933.803 volilcev, za opozicijske stranke pa le 1.231.707. To se pravi, da bo imela Domovinska fronta v parlamentu 364 poslancev, reaktivisti pa samo 101 poslanca. V procentih pa to pomeni, da je 78% bolgarskega naroda za politiko Domovinske fronte.

Največji delež pri zmagi Domovinske fronte ima bolgarska delavska partija (stranka komunistov), ki je sama dobila na volitvah 2.270.000 glasov. Nič niso pomagala obrabljena gesla reakcionarjev o »komunistični nevarnosti«, o »diktaturi komunistov« itd. Bolgarski narod je dokazal, da je toliko politično zrel, da ne bo nasledel agentom mednarodnega imperializma in sovražnikom lastnega naroda. Zato je tudi dal največ glasov stranki, ki predstavlja resnične narodne interese.

THE MONTH 40

No, četudi Amerikanci že prodajajo vžgalno vrstico... profesor Oppenheimer, predsednik tovarn za izdelovanje atomske bombe, je podal ostavko. On in njegov sodelavec Higginbotham, predsednik ameriških učenjakov, ki proučujejo moč atomske energije, sta se sprla z ameriškim vojaškim poveljniki. Oba učenjaka namreč smatrata, da ni dal poizkus z atomsko bombom na Bikinih nobenega pozitivnega rezultata, da je to samo prevara, ki najprestraši nežnočuteče duše in propaganda ameriških mornariških poveljnikov. Izja-

Današnje razmere v Španiji

(Neka žena, katere ime ne moremo objaviti, da ne bi nosili posledice njeni starši, ki živijo v Španiji, nam opisuje svoje vtise.)

Medtem ko se vsi evropski narodi, posebno pa tisti, ki niso bili zapleteni v vojno, trudijo, da bi pritegnili čim več tujcev, je v Evropi država, ki dela vse mogoče ovire, samo da bi preprečila vstop tujcev na njeno ozemlje. Ta država je fašistična Španija. Dandanes je zelo težko priti v Španijo. Če dvomite, poizkusite samo vprašati na kakšnem španskem poslanstvu za potno dovoljenje. Ves čas mojega bivanja v »demokraciji« Španiji so me nadlegovali neč in dan pokvarjeni in nevljudni funkcionarji. Nekega dne je prišel k meni celo policijski komisar, ki me je na dolgo in široko izpraševal o vseh mogočih stvareh; posebno pa ga je zanimalo moje privatno življenje, moje politično prepričanje in prepričanje mojega moža, ker sem mu namreč povedala, da živi on v Angliji. Dobila sem tudi denarno globo in to samo zato, ker sem potovala iz enega mesta v drugo samo z angleškim potnim listom. Morala bi namreč imeti posebno potno dovoljenje, ki ga izda španska policija vsakemu državljanu. Višino globe določa kar sam funkcionar in če je ta previsoka, se ne more človek nikjer pritožiti.

Vprašanje prehrane je zelo pereče, ker je stanje obupno. Živila, ki jih dobivajo na živilske nakaznice, nikakor ne zadostujejo, zato so gospodinjke primorane kupovati živež na »črni borzi«. Da vam bo polščaj v Spaniji še bolj jasen, bom navedla samo nekaj števil. Plača navadnega delavca je 15 peset na dan. Liter olivnega olja stane 100 peset, kilogram svežega mesa pa 35 peset; mast stane 70 peset kg, krompir 4 pesete kg, fižol 12 peset, ducat jajc pa 23—25 peset. Tiste angleške žene, ki se

pritožujejo nad kruhom. Mi morale poizkusiti španskega. Kruh je namreč zelo temen in ima kisel okus. Pri vsej najboljši volji ga nisem mogla jesti. Trgovine so sicer prenapolnjene z raznovrstnim blagom, vendar so cene tako visoke, da lahko kupujejo samo bogataši. Prava kava sicer ni racionirana, vendar stane četrtr kilograma 30 peset.

Tako, ko sem prišla v Španijo, sem vprašala neko svojo prijateljico, če bi mi španske oblasti dovolile obiskati politične jetnike in jim nesti nekaj hrane. Ona mi je odgovorila: »Draga moja, če bi bilo to mogoče, bi videla vsak dan cele vrste ljudi stati pred jetniškimi in koncentracijskimi taborišči. Če boš prosila za dovoljenje, boji prepričana, da ga ne boš dobila in da te bodo kaj kmalu spodili od tukaj. Saj te brani tako samo angleški potni list, da te niso še zaprli.« Nato mi je zaupala, da se je udeležila velike protifrankistične demonstracije. Ta se je vršila nenapovedano.

in sicer nekega dne, ko se policisti peljali skozi dvorišče, kjer stanuje moja prijateljica, nekaj političnih jetnikov. Može, žene in otroci so jih obdrali s cigaretnimi in živili. To so izvršili tak, hitro, da niso imeli stražniki časa zabraniti. Ti stražniki pa tudi vojaki so precej bili pohlevni, odkar ne gospodujeta svetu več Mussolini in Hitler. Dne 18. julija, ko slavimo v Španiji obletnico Frankove vstaje proti republiki, so bile izobešene po nvestu številne republikanske zastave. Špansko ljudstvo, ki pričakuje z veliko nestrpnostjo konec tega režima in začetek novega svobodnega življenja, je zelo nezadovoljno. Mi razburjeno zaradi politike, ki jo vodi Anglija na mirovni konferenci napram Španiji, kar pomeni odkrito podpiranje tega osvojenega režima. Če bo Anglija še nadaljevala s to politiko, bo povzročila v Španiji novo državljansko vojno. Špansko ljudstvo in delavstvo zaupa zato samo Franciji in Rusiji.

VOLITVE V ZDA

Dne 5. novembra je ameriško ljudstvo volilo poslance za Zbornico poslancev in tretjino predstavnikov v Senatu. Po ustavi se vršijo volitve za člane poslanske zbornice vsaki dve leti.

Po 'dosedanjih vesteh je znagala republikanska stran-
ka, kar pa ne predstavlja bistvene izpremembe ameriške
zunanje politike. Po smrti Roosevelta so v demokratski
stranki prevladali reakcionarji, ki podpirajo skupno z re-
publikanci ukrepe, ugodne za kapitaliste. Tudi program
demokratske in republikanske stranke sta se vedno bolj
izenačevala. Po časopisnih vesteh je republikanska stran-
ka dobivala in dobiva še vedno veliko denarno pomoč od
ameriških kapitalistov, zlasti od Duponta.

Izid volitev in zmaga republikanske stranke ne pomeni, da bo prišlo v notranji politiki do izprememb, niti se ne bodo menjale dosednji odnosi ZDA do ZSSR. Značilno za oceno razmerja med naprednimi in nazadnjaškimi silami bi bilo vprašanje, koliko je ameriško ljudstvo podprlo predstavnike naprednih sil v demokratski in republikanski stranki.

Zgodovinska zmaga Domovinske fronte na volitvah je velikega mednarodnega pomena. Svetovna imperialistična klika je doživela v Bolgariji polom. Vsi njeni poizkusi vmešavanja v notranje zadeve suverene države so doživeli pclom, hkrati pa dokazujejo, kako nezanesljiva je opora na majhno skupino notranjih reakcionarjev, ki bi hoteli ovirati demokracijski razvoj Bolgarije. Mednarodnim reakcionarjem se ni posrečil maneuver, da bi s pomočjo bolgarske reakcije umetno ustvarili nova nasprotja med Bolgarijo in drugimi balkanskimi narodi.

Toda bolgarski narod se je odločil, da hoče biti svoboden in neodvisen in da se strinja s politiko Domovinske fronte, ki teži za sodelovanjem z vsemi naprednimi silami sveta. Zmaga Domovinske fronte pomeni zato nadaljevanje politike prijateljstva in bratstva z narodi Jugoslavije, predvsem pa pomeni trden temelj za zgradbo miru na Balkanu.

ŽAN

vila sta, da je to igra, kateri ne more prisostvovati noben resen ameriški znanstvenik.

Mi smo s tako nestrpnostjo že čeli izve-
 deti podrobnosti o tem senzacionalnem po-
 izkusu — sedaj pa tako razočaranje! To-
 rej je bila to samo prevara: sto milijard!
 Pa kaj bi si razbijali glavo, saj nismo
 dolžni plačati mi... in vendar — ali ne bi
 lahko uporabili ta denar sedaj, ko si mi-
 lijeni in milijoni sestrskih ljudi želijo
 snopu maku in plinove porušeni domov, v
 bolj koristne namene?

Spominjam se opih suznjev, o katerih nam je govoril Georges Sadoul. Trdil je namreč, da bi z uporabljanjem atomske sile v miroljubne svrhe lahko vsakdo izmed nas razpolagal z nič manj kot štiridesetimi suznji. Kaj ne, da bi bilo to bolj koristno, kot pa ena sama eksplozija?

Jaz bi na primer takoj izkoristil enega
suznja, da bi mi čisti čevlje, drugega za
pogrinjanje mize tretjega za čiščenje šip
na svojih oknih, ki so že preeev umazane,
četrtega... Prav gotovo bi mi ostal še
eden, ki bi me česal ali pa pahljal v naj-
večji decembrski »vročini«. Jaz pa bi lahko
v miru pisal svoje članke, ki bi postali
prav gotovo prave mojstrovine. Da, to bi
bilo sijajno!

Priznati moramo torej, da je človeka naravnost groza, ko mora gledati, kako mečejo ribam v Pacifiški ocean z njihovi sto milijardami tudi moje in vaše sužnje.

Vojne ne bo pravi maršal TITO

(Iz govora v Beogradu)

Ali bo vojna? Prav zato je ne bo. Ne zato, ker je mi nočemo, ampak, ker je nočejo tudi ne narodi Anglije, Amerike, noče je noben narod. (Burno odobravanje.) Čeprav bodo še tako vpili, čeprav bodo še tako grozili in žvenketali z orožjem, vojne ne bo. Vojne nas niso mogoče voditi brez ljudstva. Orožje mora biti v rokah ljudstva. Toda to ljudstvo, ki ima orožje v rokah, danes mora vedeti proti komu gre s tem orožjem in zakaj! (Dolgotrajno ploskanje.) Danes ni več tako, kakor je bilo nekdaj. Jasno je, da ne smemo podcenjevati teh vojnih hujskačev. Budni moramo biti do njih in jih razkrinkavati. Zmožni so napraviti gotove provokacije manjšega obsega, toda mi ne smemo dovoliti niti teh provokacij. Evo, toliko o vojni, toliko o Churchillu in niemu podobnih.

PO DOMAČI ZEMLJI

3. november

v luči dejstev

»?–?–?«

Avanti Savoia

Stvari
! o katerih
je vredno
razmišljati

K razpadu avstrijske monarhije l. 1918. so doprinesli predvsem sledeči trije činitelji: Prvič nezadovoljstvo nemških in nemadžarskih narodov s staro monarhijo, ki se je izražalo v zmerom hujšem odporu predvsem slovanskih narodov, katerih vojski so vedno česče prehajali v tabor Zaveznikov in tvorili tam svoje vojaške formacije, ki so se končno borile na vseh frontah ramo ob ramo zaveznikiških armad. Drugič razgaljenje jugovzhodnega boka s kapitulacijo Bolgarije in Turčije. In tretjič splošna želja vsega prebivalstva monarhije, tako doma kakor na fronti po miru, porojena zaradi glada in splošne izčrpanosti.

Polkovnik Lawrence pripoveduje v svoji knjigi o uporih in borbi Arabcev proti stari turški monarhiji „Sedmero stebrov modrosti“, kako velikanski učinek je napravila na arabske borce vest o kapitulaciji Bolgarije, ki so jim jo vrgla na lističih zavezniška letala. Med Turki je ista vest povzročila strahovit poplahl in prispevala k njihovi hitri kapitulaciji, ki jo je pripravila že krepka Allenbyjeva ofenziva proti Jeruzalemu. Z odpadom teh dveh zaveznikov je bil popolnoma razgaljen jugovzhodni bok centralnih sil in srbska in zavezniška vojska, ki sta že koncem septembra prebili solunsko fronto, sta z blazno naglico hiteli proti drobovju stare Avstrije. Takratnim avstrijskim vlastodržcem ni preostajalo drugega, kakor hitro zaprositi zavezniško poveljstvo v Italiji za pogoje premirja. To je bilo sklenjeno in javljeno avstrijskim četam, ki so sile gladi in brezupnega vojskovanja takoj odvrgele orožje. Tako razorožene jih je znatno število „zajela“ italijanska vojska, kar je dalo povod za komično legendo o „magi“ pri Vittorio Veneto.

Kdor je živel za časa prve svetovne vojne v Trstu je, kako strašno je bilo pomanjkanje tem mestu, ki je bilo zaradi bližine fronte kot vojaška zona odrezano od svojega zaledja. Časopisi so kar odkrito poročali o številnih primerih smrti zaradi lakote. Otroci, ki smo zahajali v šole, smo bili od stradanja tako oslabiljeni, da se nam je delalo črno pred očmi in so se mnogi sredi pouka onesveščali. Zato je pomenil konec vojne, mir, za vse tržaško ljudstvo obenem konec pomanjkanja, odrešitev pred grozečo smrtjo za lakoto. Vse slovensko ljudstvo in velik del italijanskega, predvsem vse delavstvo, si je želelo osvobodilne po zavezniki, to je po Angležih, Francozih, Amerikancih, ne pa po Italijanih. In delegacija Osvobodilnega sveta, v kateri so bili tudi Slovenci, se je odpeljala z ladjo nasproti Angležem, da bi jih privedla mimo min v tržaško pristanišče. Preplah in razočaranje sta bila ob prihodu Italijanov mesto pričakovanih zaveznikov pri slovenskem ljudstvu in italijanskem delavstvu splošna. Dobro se še spominjam nekega nočnega puškarenja sem in tja posebnega leta 1919, ko je italijanski imperialistični šovinizem že do kraja razgalil svoj pravi obraz. Za ilustracijo tistih časov naj služi sledeča travestija pesmi „La campana di S. Giusto“, ki so jo takrat na splošno prepevali delavci pri svojih obhodih in manifestacijah. Namesto „O, Italia...“ so peli „Comunismo, comunismo del mio cuore.“ Njihova velika imena niso bila morda kak Sonino, Sforza ali celo Vittorio Emanuele ali Giunta, marveč Lenin in drugi voditelji takrat še mlade ruske revolucije. Da je to resnica, potrjuje naval šovinistov, še mnogo prej, preden je prišel fašizem na oblast, na delavske domove in ustanove ter njihovo popolno uničenje. Potrjujejo napadi, pretepi, boji delavcev, ki so šli vzporedno z napadi, pretepi in poboji slovenskega delovnega ljudstva. Potrjujejo ricinovo olje, posiljevanje slovenskih otrok s pluvanjem v usta in vse one strahote, ki so napovedovale skorajšnji prihod fašizma na oblast.

Vse to se je zgodilo v mestu samem. Kako je sprejelo slovensko ljudstvo, ki je izključno narodnostni element Julijske krajine izven mesta, italijanske imperialistične okupatorje, muslim, da mi ni treba pisati. Splošna narodna vstaja leta 1943. je jasen, enoten in čudovit izraz njegovih najintimnejših čustev.

Ne dvomim, da so se šovinistični in reakcionarni krogi v Trstu iskreno razveselili prihoda Italijanov leta 1918. Saj so si od njega obetali osebne koristi, moč, oblast in predvsem polnomočje za zatiranje tako osovražene delovnega ljudstva, tako slovenskega kakor

italijanskega. Italijanski šovinisti, organizirani v CLN-u in Lega Nazionale, so pripravljali za obletnico izkrcanja italijanskih čet v Trstu veliko šovinistično manifestacijo. Hoteli so ponoviti 27. marec, ko so manifestirali po ulicah Trsta potencirani italijanski šovinisti, pripeljeni iz Italije na anglo-amerikanskih kamionih. Toda toplot Italijanov — šovinistov niso pripeljali iz Italije in manifestacij, lahko rečemo, ni bilo. Res, da so pozivali meščane, naj se udeležijo manifestacij, toda ti se niso odzvali. Od takrat pa do danes se je že mnogo spremenilo, predvsem pa je razvoj političnih dogodkov pokazal, da je pot, ki jo nakazuje CLN s svojim trobilom »Voce libera« popolnoma zgrešena.

Doživeli pa smo namesto manifestacij poglobljene fašistične provokacije. V nedeljo so se pojavile v centru mesta udarne CLN-ovske vrste z italijanskimi zastavami okoli vratu. Po starem običaju jih ni nihče motil, ko so napadali po ulicah mirne pasante-antifašiste in civilna policija se je zopet pokazala, kot že neštetokrat popolnoma »nepristransko«.

V ponedeljek so profesorji izpustili mladino nekoliko prej iz šole, da je potem vpila po Korzu, toda meščani se jim niso pridružili. Vse je izzvenelo kot vpitje majhne skupine mladih in starih ljudi, ki nimajo ničesar opraviti s širokimi ljudskimi množicami.

Do resnejše provokacije je prišlo v ponedeljek dne 5. novembra. Poseben vlak, ki je vozil ta dan pripadnike CLN-a in Lega nazionale v Redipuljo k šovinističnim izzivam, se je pri Stivanu ustavil in šovinisti so napadli delavce, ki so pogozdovali. Šovinisti so vpili: Avanti Savoia! in streljali z brzostrelkami na delavce ter jih več ranili.

Podobne provokacije in napadi s pištolami so se vršili tudi v Gorici.

Delavci, ki so že vedeli, da bodo šovinisti delali izpade po fašističnem vzorcu, so opo-

zorili ZVU, naj naredi red, ker drugače bodo delavci našorili sami. V resoluciji na ZVU so poudarili, da smatrajo ZVU kot odgovorno za fašistična izzivanja. Kljub vsemu ZVU ni poskrbel, da bi ne prišlo do fašističnih izpadov, niti ni že po izvršenih napadih aretirala krivce, ki so jih poznali. Zato so na delavci držali svojo besedo in so v ponedeljek pustili delo ter se pojavili v centru mesta. Takoj je bil red in mir; fašistični izzivci so izginili in se niso upali prikazati niti na vialo XX Settembre, kjer je njihova »trdnjava«. Tako so delavci dokazali, kako se brez pušk in pendrekov uvede red. Tržaški delavci so odločni in brezkompromisni v borbi, saj to so dokazali že neštetokrat.

V Trzinu pa so delavci odgovorili na fašistične provokacije s podporo civilne policije, s 15 minutno protestno stavko. Dan na dan poroča radio Trst o bombah in orožju. To vse samo za dobro preračunano korist. Prijeli pa še niso nobenega! Pri Stivanu so streljali z brzostrelkami na delavce in metali bombe, pa so se potem odpeljali z vlakom, toda policija ni nikogar aretirala, četudi je bila prisotna na vlaku. Pri anti-fašistih iščejo orožje in najdejo stare nerabne naboje, pri fašistih ne najdejo brzostrelk!

Namen te igre je prozoren. Trstu je treba diktatorskega guvernerja, ki bo lahko kretel nepomirljiva nasprotstva. Toda guverner potrebuje za to čete anglo-amerikanske so pu že vajene delati red in bi lahko kar ostale tudi po podpisu mirovne pogodbe.

Za ta nedemokratični cilj ni prozornega zavezništva med CLN-ovsko družalo in zavezniško civilno policijo in tudi upravo sram izkoristiti dneva, ki je pomenil za veliko večino prebivalstva Julijske krajine nastop najstrašnejše zgodovine, kar jih more katero ljudstvo doživeti.

Skrbimo za našo inteligenco

Med dvema vojnama se je po vseh deželah in državah vršil boj med različni strujami, komu bo pripadala mladina. Ni bil to boj v korist mladini in narodu, ko so govorili in pisali o mladini in njenih nalogah, o njeni bodočnosti, ko bodo stari odstopili. Videti je bilo, kakor da to mladino res vzgajajo in uče za narod, za domovino, za svetle ideale ljudskih velikánov. Toda dejanska resnica? Za vsem tem se je samo skrivala barba političnih in svetovno — nazorskih skupin, kdo bo mladino vpregel v voz svojih umazanih protiljudskih interesov, kdo bo izrabil njen čisti, nepokvarjeni idealizem, njeno prestodušno nesebičnost, njen delovni polet. Izobrazbo so nudili samo onemu, ki je imel za to materialna sredstva, ali pa če se jim je prodal za skorjo kruha. Napredni mladini so izobrazbo otežkočali ali celo onemogočali. Izkoriščevalci so se predobro zavedali nevarnosti, ki bi jo predstavljala izobražena mladina v službi naroda. Z gospodarsko odvisnostjo je reakcija postavila izobražence v svojo službo in proti ljudskim koristim.

Fašizem je začel majati stare temelje Evrope. Neprestano so se rušile države v žrelo fašističnega imperializma. Tako se je n. pr. tudi predprilška Jugoslavija sesula kakor iz igralnih kart sestavljena hišica. Nepriznani udarec ni stl mladine kljub vsej dolgoletni, interesom kapitala prirojeni vzgoji. Stopila je enodušno na položaj, ki ji je pripadal: v borbo za narodno svobodo in narodno pravičnost. Iz neštetih ran krvaveča je dajala zglede nesebičnosti in požrtvovanja.

Krvavo klanje se je končalo. Mladina v Jugoslaviji stopa po peti, ki ji je bila prej prepovedana. Ona se uči in uči druge. Ona de-

italijanskega. In priznati moram, da je bilo spet delavstvo tisto, ki je gledalo najdalje in najnapredneje v bodočnost. In to prav tako italijansko kakor slovensko. O čem in o kom so takrat razpravljali v prostem času po pristaniščih, na shodih, nedeljskih izletih in v gostilnah? Živo se še spominjam žarečih oči mladega delavca, ki je pripovedoval, ko so ga vprašali, o čem so prejšnji večer razpravljali: „Gavemo parlà dela revolucion, del comunismo e de Lenin!“

Tako je sprejelo tržaško delovno ljudstvo, in predvsem delavstvo, prihod italijanske imperialistične vojske leta 1918. v Trstu in ne, kakor nam zdaj tvežejo gospodje od CLN!

Očividec 3. novembra 1918.

la, gradi kakor ljudje, ki so se odločili za plemenita dela, nesebično, zavestno in z ljubeznijo. Dela čudeže kot je »Mladinska progla...«. Toda tudi poskrbljeno je za to mladino. Ima svoje šole, domove in zavežišča. Vrata izobrazbe so ji na stečaj odprta. Ni ji treba razmišljati, kje bo dobila materialna sredstva za študij.

Tako je v svobodni Jugoslaviji. Tu pri nas pa borba še ni končana, borba za narodno enakopravnost in socialno pravičnost. Imperialističnim silam se je ob premaganih fašističnih državah povečal apetit po tuji zemlji. Naša neprestana čuječnost je nujna. Potrebne so nam vse sile ljudstva za borbo, tudi sile naše mladine, ki ji bo izobrazba povečala sposobnost obrambe, ljudskih teženj. Le potrebno je, da tudi naši, socialno šibko stojiči mladini na tem koščku Slov. Primorja nudimo vsaj del one pomoči, ki jo uživa študirajoča mladina Jugoslavije. Dokazala bo, da nismo zaman žrtvovali.

Skupna pomoč je nujno potrebna. V ta namen prireja Dijaška matica v Trstu akcijo v pomoč našemu dijaku. Vse, prav vse nam bo koristilo, v denarju ali živilih.

Naj ne bo nikogar, ki bi v tednu »Za našega dijaka« od 3. do 10. nov. t. l. ne žrtvoval vsaj malega prispevka.

Protestna stavka v Trzinu

Na CLN-ovske napade skupno s civilno policijo na delavce v Stivanu, so odgovorili tržaški delavci s splošno protestno stavko, v kateri je sodelovalo vse delavstvo.

Nekateri tržaški listi so prinesli netočna poročila o dogodkih v Stivanu. Iz zgodnjih poročil so prišle na dan še nove podrobnosti: Policija je nastopala nadvse brutalno in pretepała ženske in otroke pod 14 leti. Več je bilo tudi aretiranih. Policija je vdirala tudi v hiše posameznih antifašistov in se surovo obnašala.

Od napada pri Stivanu je znano, da delavci niso prav nič izzivali, toda kljub temu so iz zadnjega vagona vrgli med delavce dve ročni bombi in streljali z brzostrelkami, kmalu za tem se je vlak ustavil in šovinisti so napadli delavce. Medtem je pridrelo po cesti še kamion s civilno policijo, ki je tudi začela streljati na delavce.

Napadalcji so pokradli delavcem jopiče, denar, ure in druge predmete. Ko so javili policiji, je policija delavce aretirala in jih odpeljala v Trzin.

Fašistični vojni zločinci preganjajo koroške Slovence

Celovec, 4. novembra. Koroška pokrajinska vlada je obdržala v službi veliko število nacističnih učiteljev. Prav tako so ostali zagrizeni nacisti na vodilnih mestih v gospodarstvu. Avstrijski orožniki, bivši člani nacistične stranke, še nadalje preganjajo koroške Slovence. Župani, kot na primer pliberški, počenjajo isto.

V zvezi z nujnostjo denacijakcije navaja slovenski list „Vestnik“ primer dr. Martina Wulleja, imenovanega „koroški Rosenberg“, ki je bil najtesnejši sodelavec državne komisarija za utrjevanje nemštva na Koroškem, majorja Maierja Kaibitscha. Koroška pokrajinska vlada ni ničesar ukrenila, da bi prišel vojni zločinec dr. Wulle pred sodišče.

Ponoven napad nacistov

Iz Podjune javlja Poročevalski urad Osvobodilne fronte:

Ob priliki neke proslave v Podjuni je skupina nemških šovinistov, med njimi nekateri nacisti iz bližnjega Štebna, napadla dva koroška Slovence in poznana protifašista Pečnika Jurija in Sadjaka Janeza. Janez Sadjak je nosil na jopiču rdečo zvezdo, kar je nacisti bodlo v oči. Znani nemški šovinist Edvard Konetschnig se je kot vodja pretepaške tolpe zagugal v Sadjaka in mu s silo odtrgal zvezdo z jopiča. Na ta znak so se še drugi fašistični pretepači vrgli na oba nič hudega sluteča protifašista ter ju začeli pretepati. Namesto da bi navzoči orožniki aretirali pretepače, je odstranil napadenega Jurija Pečnika in s tem preprečil nadaljnji pretep.

Napadi nacističnih skupin na koroške Slovence-protifašiste so vsak dan bolj pogosti, ker oblastni ničesar ne ukrenejo proti njim, ampak jih nasprotno ščitijo, kjer se le da.

Prepoved

Celovec, oktobra. Vinko Groblacher, predsednik „Zveze slovenskih izseljencev“ je dne 7. oktobra vložil protest pri dežel-nem varnostnem direktorju zaradi razpusta Zveze.

V protestu je ugotovljeno, da so vsi vzroki, ki jih navaja odlok o razpustitvi, popolnoma neutemeljeni.

Prepoved Zveze je enostranski akt, ki je naperjen izključno proti koroškim Slovincem. To dokazuje tudi dejstvo, da na Koroškem neovirano obstajajo in delujejo organizacije, katerih članstvo tvorijo nekdanji pristasi idej „tretjega rajha“, tako imenovani „Volkdeutscherji“, ki so vrh tega še tuji državljani. Zveza slovenskih izseljencev pa je bila organizacija tistih, ki jih je na Koroškem nacistično nasilje bolj oškodovalo kot kogar koli na vsem ozemlju Avstrije.

Napoved protest ugotavlja, da se na Koroškem še vedno — kakor v nacistični dobi — različno postopa s tistimi, ki niso nemške narodnosti.

Korošci v osvobodilnem boju...

Doba narodno osvobodilne borbe. Ključno narodno osvobodilnega pokreta iz takozvane „Ljubljanske pokrajine“ se je odzvalo slovensko ljudstvo Koroške že v jeseni leta 1942, ko se niso bile dobojevale odločilne bitke pri Stalingradu in Aleksandriji. Takoj v začetku so se Nemci zavedali nevarnosti partizanskega boja na tleh njihovega rajha in so ga skušali zatreti z zverinsko brutalnostjo. Ker pa je bilo to gibanje izraz volje slovenskega ljudstva Koroške in je imelo globoke korenine v narodu in vzniklo iz domačega ljudstva, niso uspeli, da bi ga zatrli. Zaradi prepletenosti vsega ozemlja z nemškimi priseljenci in zaradi nasilne izselitve nad 3000 zavednih Slovencev, je bil položaj domačih partizanskih borcev v zvezi s silnim terorjem težji kakor kjerkoli drugod.

Prve partizanske skupine so izšle iz vrst slovenskih kmetov in delavcev, ki so se uprli preseljevanju in raje s puško v roki branili svobodo rodne grude. Negled na zgodnjo trdo zimo so vzdržali in dočakali spomlad 1943. Te skupine so bile jedro poznejšim obsežnim enotam, ki so nastale po veliki zmagi pri Stalingradu, katera je dala ogromen polet narodno osvobodilni borbi tudi na Koroškem. Nastal je prvi koroški bataljon pod poveljstvom Franca Pasterka iz Lobnice pri Železni Kaplji. Ta bataljon je izvedel več uspešnih vojaških podvigov, med katerimi je bil tudi uspeh napad na gestapovce v Mežici v aprilu l. 1943. Pri tem je bila vsa posadka gestapa uničena, padel je pa tudi junaški poveljnik prvega koroškega bataljona. Po veliki zaslugi politične organizacije je partizanstvo na Koroškem dobilo tak polet, da so lahko pristopili k rednemu novačenju prostovoljcev. S tem so bili dani pogoji za razširjenje operacijskega ozemlja, ki je segalo v jeseni 1943 do ljubljanske ceste. V oktobru je nastal še zapadno koroški odred. Kljub odporu in težavam je zapadno koroški odred v spomladi 1944 prodrli severno od Drave v prostor južno od Celovca in Vrbskega jezera, kjer so te enote obvladale položaj do zloma Nemčije. Porast koroških enot, njihovi vojaški uspehi in duhovni polet borbenosti, je omogočil ustvaritev enotnega vojaškega vodstva za vso Koroško. Nagli porast številne moči je partizanskim enotam omogočil, da so obvladale vse ozemlje južno od Drave do Podjune in Ziljske doline, na severni strani Drave pa se je partizansko gibanje razširilo od Celovca v velikovski okraj in na Svinjo planino, ki je bila glavno zbirališče in taborišče. V jeseni leta 1944 je dosegla narodno osvobodilna borba vrhunec svojega poleta z izvajanjem večjih vojaških akcij, med katerimi je bila najvažnejša dvodnevna borba s 13. S.S. policijskim polkom pri Črni, kjer je padlo nad 150 Nemcev. Za to akcijo so koroški partizani prejeli posebno priznanje zavezniške komande za Sredozemlje.

Ta doba dokazuje uspehe eno in pol letne dobe pripravljanega dela in je tudi dokaz globoko ukoreninjenega narodne zavesti slovenskega ljudstva ter politične zrelosti. Slovensko ljudstvo se je zavedalo, da si bo lahko priborilo svobodo samo z orožjem. Sledila je najtežja zima za koroške partizane. Nemci so jih hoteli uničiti zato, da bi očistili prostor za umik svojih premaganih armad in da bi uni-

žili s tem tudi narodno osvobodilno gibanje, ki je zahtevalo osvoboditev Koroške izpod nemškega jarma. Partizanske enote so kljub številnim žrtvam dočakale pomlad 1945 in prešle v napad že v marcu 1945. Tu ofenziva je trajala do zloma nemške vojske. S tem je bil ves slovenski del Koroške osvobojen.

Ta štiriletna borba je zahtevala težke žrtve na ljudeh in na imetju. Grobovi pa-

dlih partizanov, ustrelenih talcev, v taboriščih in zaporih umrlih, požgane hiše in vasi, so neme priče tega nadčloveškega napora skozi tisoč let preganjanega ljudstva. Zato je upravičena zahteva slovenskega ljudstva Koroške po priključitvi k Jugoslaviji. To, kar so z borbo pridobili, ne bodo dopustili, da bi jim odvzeli moč za zeleno mizo.

...in doba britanske zasedbe

Po zlomu Nemčije je slovensko ljudstvo Koroške mislilo, da je boj končan, svoboda dosežena in da bodo popravljeni krivice, storjene posebno v zadnjem stoletju, v zvezi z nasilnim preganjanjem. Žal, temu ni bilo tako, ker so Koroško zasedli Britanci, po sklepu velikih treh na konferenci v Yalti. Sedaj vodijo tam slično politiko, kakor v coni „A“ Julijske Krajine. Zato se boj nadaljuje, čeprav ne z orožjem, - za uresničenje pridobitev osvobodilnega boja in za popravilo krivic, ki so jih storili Avstrijci in pozneje nacisti našemu slovenskemu ljudstvu Koroške. To obnašanje zaveznikov je nerazumljivo, ako upoštevamo, da je bilo nemško govoreče prebivalstvo do dokončnega poraza nacizma na njegovi strani in vodilo borbo proti zaveznikom. Dejavnost maloštevilnih avstrijskih borcev za svobodo na Koroškem se je pokazala izključno v okviru jugoslovanskega osvobodilnega boja. Na podlagi tega dejstva so Slovenci pričakovali, da jim bodo priznane neke ugodnosti, da se s tem popravijo prej storjene krivice. Britanci pa zagovarjajo svoje postopanje z izgovorom nepristranskega upravljanja v skladu s sprejetimi obveznostmi. Ta nepristranost je pa v slučaju Koroške največja krivica, ker sankcionira vse nemške uspehe, ki so jih dosegli z več kot stoletnim nasilnim preganjanjem in še celo s prisilnim izseljevanjem in razlaščenjem za časa nacistične dobe. Ta „nepristranski“ postopek potrjuje v svojih končnih posledicah uspehe nacistične miselnosti, ki se je napram koroškemu Slovincem že nad sto let izživljala, čeprav v različnih oblikah, vendar vedno z istim ciljem: uničevanjem slovenskega življa na Koroškem; to miselnost so podpirale vse važnejše politične stranke.

S takim postopkom britanska vojaška uprava ni dosegla nepristranosti, temveč nasprotno: vplivala je na bodoče sklepe mirovne konference odločno v prid nemštva.

Eden najkrivicejših ukrepov britanske vojaške uprave je ta, da ne sprejema od prebivalstva zahtev po priključitvi k drugi državi. To naziranje se da tolmačiti samo v tem smislu, da se slovenskemu ljudstvu na Koroškem odreka naravno in demokratično pravico, da bi izrazilo svojo voljo po združitvi s svojimi matičnim narodom, kar je očitno v nasprotju z načeli atlantske listine. S tem se že vnaprej priznava prejšnje stanje, kar predstavlja Britance kot branitelje prejšnjih imperialističnih zatiralcev. Britanska vojaška uprava, po domače „ZVU“, je dovolila delovanje ljudski in socialistični stranki, ki izražata stališče „nedeljive Koroške“, ne dovoljuje pa organizacij, ki zagovarjajo načelo: „Slovenska Koroška k Jugoslaviji“.

To je v nasprotju s priznanjem, da obstaja koroški problem, ki čaka rešitve pri mirovni konferenci. Če bi v sedanjih razmerah odločala samo številna moč, potem je to dejansko nagrada nacističnim zatiralcem za njihove zločine in prezretje borbe, ki jo je vodilo slovensko ljudstvo na Koroškem, ramo ob rami z zavezniki.

Na gospodarskem polju so bili Slovenci na Koroškem izpostavljeni najhujšemu zatiranju, ker so bile razpuščene vse njihove združene gospodarske organizacije in je bilo Slovincem sploh onemogočeno vsako večje gospodarsko udejstvovanje. Isto velja za prosvetno področje; oropani so bili vseh časopisov in knjig. Do danes, eno leto in pol po osvoboditvi, še niso bile popravljene krivice niti tistim, ki so bili žrtve prisilnega izseljevanja.

Po vseh zgodovinskih izkušnjah in posebno še po izkušnjah zadnjih desetletij

Na tržaški ulici

se slovenski Korošci zavedajo, da bodo lahko dosegli popravilo krivic in narodno svobodo samo, če bodo združeni z ostalimi Slovenci v Jugoslaviji. Nobena druga rešitev jih more zadovoljiti in za nje ni sprejemljiva. V tej njihovi borbi jim bo stalo Primorsko ljudstvo ob strani, kakor za časa osvobodilne borbe. Tudi pri zeleni mizi smo z njimi eno.

Dr. K. C.

Po slovanskem svetu

Slavni sovjetski pilot Novikov

Te dni so sovjetski piloti proslavljali svoj veliki dan. V 25. letih je najstarejši sovjetski pilot Mosolov preletel več kakor 2 milijona km. Petdesetletni Peter Zaharov je v 25 letih preletel prav toliko, v zraku pa je bil vsega skupaj 12.000 ur. V Sovjetski zvezi je okoli 200 pilotov »milijonerjev«. Pred 10. leti je prvi preletel milijon kilometrov pilot Nikolaj Šerbanov. Največ preletenih kilometrov pa ima slavni pilot Nikolaj Novikov, ki je prebil v zraku 14 mesecev in v tem času preletel okoli 3 milijone km.

Češkoslovaško letalo bo letelo okrog Afrike

Let, ki sta ga nedavno izvršila češkoslovaška letalca poročnik Josef Beňar in letalka L. Závistková na češkoslovaškem letalu tipa »Sokol M1«, na katerem sta preletela več kot pa 10.000 km nad severnimi in zapadnimi evropskimi državami, je bil samo uvod v veliko podjetje, v katerem hoče češkoslovaška proizvodnja letal pokazati svojo kakovost. To bo let okrog Afrike na letalih tovarne In. J. Mráza (narodno podjetje v Chocnju na vzhodnem Češkem), ki bo sestavila za ta let posebno letalo. Šest članov posadke bo v treh letalih odletelo iz Češkoslovaške republike v začetku meseca februarja 1947. Proga bo vodila preko Jugoslavije, Bolgarije, Turčije, Sirije v Egipt in Abesinijo, preko Kenije na jezero Victoria; odtod na Indijski ocean vzdolž obale v Mozambik in s preletom preko otoka Madagaskar in Rodezije v Captown. Češkoslovaška letalska ekipe-

Novi tipi sovjetskih traktorjev

V Kubanu prizkušajo nove tipe traktorjev, ki jih izdelujejo v tovarni v Altaju in Stalingradu.

Že pred vojno so v teh tovarnah začeli z delom za predelavo motorjev iz bencinskega na dizelov pogon. Zaradi vojne so bila dela prekinjena, takoj po osvoboditvi Stalingrada pa so se nadaljevala. Bili so že doseženi zadovoljivi rezultati. Pri preizkušanju novih traktorjev se je pokazalo, da ti v povprečni potrošnji goriva prav nič ne zaostajajo za ameriškim traktorji tipa »Katerpiller D1«.

Poostrena borba proti raku v ZSSR

Pred nedavnim je bil z odlokom Sovjetske vlade ustanovljen poseben odbor za poostrenje borbe proti raku. Ta odbor je izdelal izčrpen program za propagando med prebivalstvom.

Sirjenje osnovnih pojmov o raku je eden od najpomembnejših faktorjev v borbi proti njemu. Za izvedbo te propagande je izvršni odbor Rdečega križa organiziral na desettisoče grup borcev proti raku, ki bodo, po posebnih šoli, odšli po hišah, podjetjih in ustanovah in razlagali najpotrebnejše znanje o raku.

Država je podvzela izdajanje številnih medicinskih publikacij in brošur, v kinematografih pa predvajajo film o borbi proti raku.

Neprestano in junaško so se borili koroški partizani proti Nemcem in njihovim hlapcem in tako doprinesli svoj delež za osvoboditev Koroške.

GOSPODARSTVO

Davčni sistem v Sloveniji in naš kmet

Slovenija je še vedno pretežno agrarna država, zato je blagostanje njenega prebivalstva v veliki meri odvisno od materialnega položaja njenih kmetovalcev. Kako je bilo v tem pogledu v preteklosti, vemo.

»Skrbi in huda leta
more ubozga kmeta«

Je pisal že pred sto leti Prešern.

To nevzdržno stanje je trajalo po vsej Sloveniji prav do najnovejšega časa. Dočim pa je pomenil konec zadnje vojne za slovenske kmete v svobodni republiki tudi konec gospodarskega izkoriščanja, je ostalo na Primorskem tostran Mrganove črte tudi sedaj po starem. Boj za »staro pravdo« primorskega kmeta v coni A torej še ni izbojevan; kakor v političnem pogledu, tako ga tudi materialno težijo še stare vezi iz fašistične dobe. Nismo še pozabili, kako je n. pr. ZVU postala osovražena policija na briške kolone, ki niso hoteli več dajati zemljiški gospodji 50% sviclj z znojem in žulji prigranjenih pridelkov. Zato ne bo odveč, če v kratkem navedemo velikanske olajšave, ki jih je narodno-osvobodilna borba prinesla našemu kmetu v Sloveniji posebno v pogledu davčne obveznosti; saj so vedno bili ravno davki glavna skrbi vsakega kmeta.

Z novim zakonom o neposrednih davkih je napravila ljudska oblast v Sloveniji oster preokret v davčni politiki. Nekdanji davčni zakon je valil težo davčnih bremen na malega človeka in ščitil finančni kapital veleposestnika, dočim novi zakon o neposrednih davkih ščiti koristi delovnega človeka. V nasprotju s starim zakonom je nova davčna zakonodaja uvedla obdavčenje po dohodkih, tako da tisti, ki ima več dohodkov, plača tudi več davka. V avgustu pa je vlada ljudske republike Slovenije na novo znižala davke za kmete in obrtnike, s čimer je naša ljudska oblast malega davkoplačevalca še bolj zaščitila.

V stari Jugoslaviji davčni zakon ni upošteval položaja posameznega kmetovalca. Kmetje, ki so bili oddaljeni od prometnih središč in so zaradi velikih prevoznih stroškov manj izkupili za svoje pridelke, so morali plačevati enak davek kot oni kmetje, ki so laže in bolj vnovčevali svoje pridelke. Prejšnji davčni zakon tudi ni upošteval bolj-

še, ali slabše letine ali pa višjih in nižjih cen kmetijskih pridelkov.

Popolnoma drugačen pa je odnos države do kmeta danes. Novi davčni zakon upošteva dejanske dohodke kmetovega dela. Če se n. pr. med letom pokaže, da je letina manjša, se to upošteva pri davkih. Seveda pa je hkrati tudi upravičeno, da tisti kmet, ki je imel med letom večji donos svojega dela, temu primerno tudi več prispeva h kritju skupni državnih potreb. Novi davčni zakon pozna tudi clajšave glede na število otrok. Na podlagi teh olajšav lahko kmetovalec s številnimi otroci sploh ne plača davkov na dohodnino.

Najbolje nam pokaže izredno

znižanje davkov v novih razmerah primer. Kmet, ki je v stari Jugoslaviji po velikosti svojega zemljišča in dohodkov plačal 330 dinarjev davka, plača po najnovejšem zakonu LR Slovenije le 100 dinarjev, t. j. manj kot eno tretjino prejšnjega davka. Če pa upoštevamo današnje cene kmetijskih pridelkov, vidimo, da so v resnici davki še neprimerno nižji. Stot krompirja n. pr. stane danes 300 dinarjev, dočim je pred vojno dobil kmet zanj le 50 dinarjev. Tako vidimo, da je moral kmet nekdanj predati več kot 650 kg krompirja, če je hotel plačati davke, dočim bi danes že za 50 kg krompirja izkupil več kot znaša davek.

Že iz tega edinega primera vidimo, kako skrb ljudska oblast za malega človeka. Nič čudnega, če so se Slovenci s tako ljubeznijo oklenili nove prerajene države, kar so posebno nazorno dokazale zadnje volitve v slovenski parlament.

JESENSKO DELO V SADOVNJAKU

Ko naši kmetovalci jeseni pobirajo zadnje sadje enatirajo, da so v tem letu opravili s svojim delom v sadovnjaku. Temu pa ni tako. Dober kmet in sadjar bo jeseni šel od drevesa do drevesa in si ga dobro ogledal. Tam, kjer bo naletel na suho ali odlomljeno vejo jo bo odstranil, rane zgladil in namazal s cepilnim voskom. Znano je, da se v takih drevesnih ranah, ki niso zglajene in namazane, zbira voda in drevo začne trohneti. Poleg tega so take rane najprimernejše mesto za zbiranje in ktenje raznega mrčesa.

Pri drevesih, ki rabijo podporo, da vzdrže težo snega in kljubujejo burji, je treba pregledati stebre kele, če so še dobri, kjer pa drevo še nima kola, ga postavimo. Marsikatero drevo se je zaradi vetra nagnilo, zato ga je treba zopet izravnati; to storimo na ta način, da na nasprotni strani kakor se je drevo nagnilo zabijemo močan kol, na katerega privežemo močno žico, ki jo izvijemo okrog debla, ko smo predhodno deblo zaščitili, da ga ne bi z žico ranili. Nato žico počasi navijemo, dokler se deblo ne vzravna.

Dober sadjar bo sedaj zaznamoval drevesa, ki mu ne rade ali pa mu rade droben divji sad, za požlahtenje v pomladi, zaznamoval si bo pa tudi, koliko cepičev in cepilnega voska mu bo potrebno spomladi za precepitev ali požlahtenje. Zaznamoval si bo tudi, koliko novih sadik mu bo potrebno tam, kjer misli zasaditi sadno drevje.

Nekatera drevesa, posebno mlad ali precepljena, obdrže jeseni na svojih vejah še listje. Dober sadjar bo te liste osmukal predno pade prvi sneg, da se ne bi mladike pod težo snega, ki se nabere na teh listih, zlomile.

GNOJENJE SADREGA DREVJA

Sosed Žerjal je ugotovil, da je v Lakošku imel letos izredno lepo sadje, dočim je bilo drugod vse bolj slabo in redko. Nikakor si ni mogel priti na kraj, kako je to mogoče. No, končno se je le domislil, da je lansko jesen tam potrosil tomaževc žlindra in kalijavo sol, spomnil pa pognojil z gnojico. Ni nameraval gnojiti sadnemu drevju, pognojil je travnik, da bo letos imel več sena, ker mu je lansko leto suša vse pobrala. Uspel je, toda še bolj je hohote uspel pri sadnem drevju.

Predlansko leto je sosed Pečar navozil komposta, dobro predelnega in pomešanega z apnom, v ogrado ter ga raztrosil okrog sadnega drevja. Uspel se je pokazal že lansko leto. Drevje, ki je v svoji rasti zastajalo, je lansko leto pognalo dolge, krepke mladice, letos je pa obrodilo tako lepo in krasno sadje, kakor ga ni imel nobeden od sosedov. Ko je vozil kompost v ogrado so se mu sosedi smejali, da zemljo z zemljo gnoji, no letos pa že tudi sosed Glavina pripravlja, tam za hlevom, kompost. Najbrže bo tudi on začel gnojiti sadnemu drevju s kompostom.

Najbolj enostavno gnojenje je s kompostom, ki ga samo raztro-

Fosforna umetna gnojila

Tomasova (Tomaževa) žlindra

je zelo znano umetno gnojilo, ki so ga pred vojno precej uporabljali tudi naši kmetovalci. Pridobiva se kot stranski produkt pri fabricaciji železa v visokih pečeh.

Te gnojilo se uporablja že od l. 1880. V zemlji se razkaja bolj počasi in zato jo moramo uporabljati takoj ob setvi: travnike pa gnojimo z žlindro že jeseni. Zaradi počasnega delovanja in pa, ker jo veda težko izpira, uporabljamo žlindro v večji količini, do 100 kg na 1000 m². Njeno delovanje na travnikih se pozna 3-4 leta zaporedoma, zato je Tomasova žlindra od vseh umetnih gnojil za travnike najbolj priporočljiva. Vsi dobro vemo, v kakri krizi se nahaja naša živinoreja zaradi pomanjkanja krme; vzrok pa ne smemo iskati samo

v suši. Zavedati se moramo, da so naši travniki popelnoma izčrpani zaradi pomanjkanja hranilnih snovi v zemlji, predvsem pa fosforja. Posebno težko občutijo pomanjkanje fosforja stročnice (detelja, lucerna), ki jih štejemo med najboljše živalsko krmo.

Poleg 10-20% fosforne kisline vsebuje Tomasova žlindra še 40-50% apna, ki je tudi važno gnojilo. Res je sicer, da je pri nas na Krasu apnenca povsod dovolj, mestoma celo preveč; ker je ta apnenec težek topiliv, zato pri prehrani rastlin ne pride v poštev. Največ apna pa potrebujejo kisa, močvirna zemljišča in zemlja, zelo bogata s humusom (rno pistjo).

Proizvodi tovarne Bata se izvažajo v 34 držav

Zlinski proizvodi so povsod v inozemstvu na dobrem glasu. To najbolje potrjujejo številna naročila, ki prihajajo v Zlín iz vseh petih kontinentov sveta. Kljub temu, da so bile trgovske zveze z inozemstvom vzpostavljene pred dobrim pol leta, narodno podjetje Bata izvažajo svoje proizvode že v 34 različnih držav. Poleg vseh evropskih držav se izvažajo zlinški čevlji v Afriko, obe Ameriki in večino angleških kolonij. Nova naročila so prišla iz Saudske Arabije in nekaterih južnoameriških držav. Za izvoz čevljev dobi Češkoslovaška Republika odgovarjajočo surovino, ki omogočujejo boljše kakovost češkoslovaških čevljev.

ena od druge, drevesa pa 10 m eno od drugega. Na 1 ha pride torej 60 drevesc. V strmih legah pa so vrste lahko bolj goste.

Jame bomo izkopali že sedaj jeseni in sicer 60 cm globoko, v premeru 150 m. Rušo bomo odmetavali tako, da bo zgornja (živa) plast ločena od spodnje (mrtve) plasti.

Oskrbeli si bomo kele, jih očistili in v spodnji polovici očgali, da ne bodo tako hitro trohneli. Koli morajo biti gladko obeljeni, da ne bodo ranili drevesc.

Do spomladi si bomo pripravili tudi dovolj komposta, s katerim bomo izboljšali zemljo in pognojili drevesca.

Na ta način bomo lahko spomladi drevesca pravočasno sadili. Kako bomo to opravili, se bomo še pogovorili.

Stanko Čok.

NOV NASAD

Pripravi bi treba tudi vse potrebno za nov nasad. Najprej bomo izkopali staro drevje s koreninami vred in navozili v jame sveže zemlje. Z dobrim sadjarjem se bomo posvetovali o vrsti drevja, ki ga bomo sadili spomladi. V poštev bo prišla lega zemljišča, osonca ali sončna, zavetju ali izpostavljenosti vetru, vrsta zemlje, način izrabe zemljišča, oddaljenost od doma itd.; temu primerno si bomo torej izbrali sadno drevje. Da bomo vedeli koliko dreves bomo morali naročiti, bomo morali površino izmeriti; če gre za travniški nasad, bodo vrste oddaljene 15 m

KAJ JE I.R.I.?

Kaj čisto srečujemo v naših listih in časopisih kratko I.R.I. Verjamemo, da si je veliko bralcev ne zna razložiti. Zato smatramo za svojo dolžnost, da to zadevo pojasnimo, zakar naj služi naslednje:

Italijanski fašizem je zelo zgodaj uvidel, da bodo za dosego njegovih ekspanzionističnih in imperialističnih ciljev potrebni ogromni napor in materialna sredstva, tako v industriji, kakor tudi na ostalih področjih italijanskega gospodarstva. Da bi te dalekosežne načrte izvedlo, je moralo italijansko gospodarstvo preiti z nenačrtno-liberalističnih načel k načrtno-dirigiranemu gospodarstvu. Do takrat še nepovezani italijanski kapitalistični magnati so združili svoje moči in se strnili okoli voditelja — Mussolinija, ki naj bi jim že v najbližji bodočnosti — z veliki-

mi političnimi zmugami v svetu — otvoril še večjo moč in nove kapitale.

S tem jasno začrtanim ciljem sta se na vseh področjih italijanskega gospodarstva pričeli smotrna povezava in aktivnost ekonomske zmogljivosti. Na zunaj je ta povezanost sicer dajala videz prehoda od liberalistične politike v gospodarstvu k podzavljeno celokupnega gospodarskega sistema, vendar pa je bilo to v bistvu le operacija, ki je združila vso italijansko gospodarsko silo v rokah fašističnih mogotcev in jim s tem omogočila popolno kontrolo.

Reorganizacija se je temeljiteje pričela z ustanovitvijo IRI-ja (Institut za rekonstrukcijo industrije). Ta ustanova, osnovana z vladnim dekretom dne 23. jan. 1933, je dobila značaj javno-

pravne, mogli bi reči državne ustanove, kar se jasno vidi že v samem besedilu ustanovitvenega statuta z dne 24. junija 1937, in po njem predpisanega poslovanja. Že prvi člen omenjenega statuta jasno dokazuje vse gornje trditve. Ta člen se glasi dobesedno:

»IRI je javnopravna ustanova, ki ima nalogo, da vodi po enotnih načelih podjetja, v katerih je soudeležena, in sicer na podlagi navodil gospodarstvene politike režima, izraženih po merodajnih korporacijah. Udeležba in aktivnosti pri tistih podjetjih, do katerih država nima interesov, da jih obdrži, bodo postopoma ukinjene.«

IRI je bil razdeljen v dve sekciji:

1. V sekcijo za finansiranje industrije in

2. v sekcijo za demobilizacijo industrije.

Oba sektorja sta skrbela na eni strani za tehnično in gospodarsko povezavo ter finansira-

nje podjetij, važnih za vojno in avtarkijo, na drugi strani pa, da se ukinejo podjetja in ustanove, ki so za te naloge in cilje nepomembna.

S širokimi pooblastili fašističnega režima je posegel IRI v vse gospodarsko življenje Italije; ustanavljal je nove delniške družbe, po katerih je izvedel svoje udeležbo pri podjetjih vključno z »qznap 21 a umi

Izdajal je obveznice, s katerimi je dobival sredstva za udeležbo pri teh delniških družbah.

Z izdajanjem obveznic je IRI obvezoval državo do velikega privatnega kapitala in ji moral na ta način posredno vračati dobičke od svoje soudeležbe pri podjetjih.

Po IRI-ju stvorjena delniška družba »Finnare« je zajela vse pomembne paroplovne družbe in jih uvrstila v splošni gospodarski sistem fašističnega režima. Z organizacijo, izvedeno ob tej priliki, je izgubil Trst znaten del svoje trgovske mornarice v ko-

rist drugih italijanskih luk.

Prav tako je IRI v svojih novoustanovljenih delniških družbah »Finsider« in »Finset« postavil neposredno pod svojo kontrolo skoraj vso italijansko industrijo ter skoraj vse pogonske vire, tako na primer električne centrale, ki so postale na ta način energetska podlaga za širokopotezno načrtno industrijsko aktivnost.

Po istih načelih je stavil IRI pod svoj vpliv tudi vse pomembne italijanske finančne zavode, po katerih je izvrševal finančne operacije, potrebne za izvedbo omenjenega prodiranja v gospodarski sistem Italije.

S širokopotezno akcijo je tako vrgel fašistični režim ves italijanski privatni velekapital v svojo dobro premišljeno igro, da bi ojačal in še sistematičneje organiziral svojo nesocialno in kapitalistično družbo, ki se je postavila v službo politično-gospodarskim imperialističnim ciljem fašističnega režima.

Utrdijo so zavzeli ponoči in jo nato zažgali. V svitu požara je polovica gusarjev padla pod puščicami, druge so ujeli in pred smrtjo mučili. Ostal je samo Subienkow, ali bolj pravilno rečeno, Subienkov in veliki Ivan, ako bi mogli še tako imenovati tisto gmo to mesa, ki je stokala in umirala na snegu.

Na porogljivem Jakagovem obrazu so bili še vidni sledovi biča. Indijane je zahteval zadoščenje in Subienkow ni mogel zanikati, da ima Indijane pravico na to. Toda strah ga je bilo mučenja. Prišlo mu je na misel, ako bi se obrnil na Makamuka, poglavarja rodu, in ga prosil za posredovanje. Toda takoj je uvidel, da bi bila taka prošnja brez uspeha. Misli je tudi na to, da bi raztrgal vrvi in se spustil v boj na življenje in smrt s svojimi krvniki. Ta konec bi bil hitrejši in manj mučen, ali vrvi so bile premočne in se niso vdale pritisku njegovih mišic.

Po dolgem premišljevanju pa se mu je porodila v glavi nova misel. Poklical je Makamuka, naj pride k njemu, nato je zahteval, naj pripeljejo še kakoga Indijanca, ki bi bil lahko za tolmača.

Nato je začel:

— Oh, Makamuk, jaz ne morem umreti. Vidiš, da sem posebno človeško bitje in da v resnici ne bom mogel umreti. Ne, nisem prav nič enak vsem tem mrhovinam...

In z zaničljivim pogledom je ošinil tisto stokajočo gmo to, ki ji je bilo nekoč ime Ivan.

— Tako je, Makakuk, — je nadaljeval, — preveč so mi odkrile vse stvari, da bi mogel umreti. Proti smrti imam nadnaravno mazilo, ki je samo meni znano. Ako hočeš, ako me boš poslušal, ga boš spoznal.

— Kakšno je to mazilo? — je vprašal Makakuk.

— Nenavadno in čudovito!... Subienkow je za hip premolknil, kakor da se v svoji notranjosti bojuje, ali bi izdal skrivnost. Nato je nadaljeval:

— Sklenil sem, da ti odkrijem to skrivnost. Za zdaj naj ti povem samo to, da zadostuje, če namažeš s tem mazilom kožo. V hipu postane trda kakor skala, celo trša od železa, tako da je ne more raniti nobeno rezilno orožje. Še tako močni udarci nimajo nobenega učinka. Koščen nož je tako krhek, da se zdrobi, če se le dotakne take kože. Tudi tisti noži, ki ste jih odvzeli nam, se skrhalo. Če ti razodejem skrivnost, kaj mi boš dal?

— Življenje ti darujem!

Subienkow se je zlobno zasmel.

— Življenje! zato, da bom tvoj suženj do smrti.

Poljakov smeh je postal še bolj zloben. — Ako hočeš, da te navadim, razveži mi roke in noge.

Poglavar je dal znak, da ga razvežejo. Ko je bil Subienkow prost, je mirno izvlekel iz žepa tobak in si nabasal pipo. Prav tako počasi in mirno jo je prižgal.

— Ti me imaš za norca, — je rekel Makamuk, — takega mazila ni. Dobro nabrušenemu nožu se ne more nič upirati.

Makamuk je bil neveren, vendar pa se je neodločno obotavljal. Beli možje so napravili že toliko nenavadnih in čudovitih stvari, da tudi zdaj ni docela dvomil, čeprav se je bal, da ga ima Subienkow za norca.

— Daroval ti bom življenje in ne boš moj suženj, — je izjavil poglavar.

— To mi še ne zadostuje.

Subienkov je branil svojo stvar hladno, kakor bi se pogovarjal za lisčji-kožu.

— Ponavljam, je to nadnaravno mazilo. Zahtevam, da mi daš sani in pse in šest svojih zanesljivih ljudi, da me popeljejo ob reki navzgor.

— Takih pogojev ne sprejemem! Tu moraš ostati, da me boš navadil vseh čudodelnosti, ki so ti znane.

Subienkow je skomizgnil z rameni in globoko potegnil dim iz pipe.

— Kaj pa ta brazgotina? — je nenadoma vprašal Makamuk in pokazal s prstom na Poljakov vrat, na katerem se je poznala belkasta brazgotina od rane z nožem, ki jo je Subienkov dobil v nekem pretepu v Kamčatki. — Vidiš torej, da tvoje sredstvo ne pomaga.

Subienkow je nekoliko pomislil, nato je priznal:

Bil je to mož močnejši od tebe, ki me je ranil. Močnejši od tebe in močnejši od najmočnejšega iz tvojega rodu: kljub temu pa vidiš, da rezilo ni prodrlo globlje. Po teh besedah je s končkom noge poskušal odriniti od sebe kozaka, ki je padel v nezavest.

Groza ga je obšla pri strašnem pogledu na razmesarjeno truplo, ki se ga je življenje oklepalo samo zato, da mu je podaljšalo trpljenje.

— Pa tudi mazilo je bilo šibko, — je nadaljeval Poljak. — Ko sem ga mešal, so mi manjkale neke jagode, ki jih je v teh krajih v izobilju. Ta bo imelo moje mazilo polno moč.

— Naj bo, pustil te bom, da boš potoval ob reki navzgor, dal ti bom sani, pse in šest mož za spremstvo.

— Prepočasen si v svojih odločitvah, — je rekel Poljak ravnodušno. — Razžalil si moje mazilo, ker si podvomil v njegovo učinkovitost in ker spočetka nisi hotel sprejeti mojih pogojev. Zato zahtevam zadoščenje. Dal mi boš sto bobrovih kož.

Makamuk se je zdrznil od presenečenja.

— In sto liber posušenih rib.

Pogovor s čitatelji

Tovariš t.i.g.r.

Naša največja želja je bila vedno, navezati z našimi čitatelji vseh slojev čim tesnejše stike in tako s skupnim delom dvigniti naš „Tednik“ na tako višino, da bo z njim zadovoljen sleherni čitatelj.

Zato smo vsakega najmanjšega nasveta, pa tudi kritike, veseli, kajti to nam ne samo lajša delo, ampak daje tudi prijeten dokaz, da naši čitatelji osvajajo „Tednik“ kot svoj neločljivi družinski list.

Tvojega pisma, tovariš t.i.g.r. pa smo bili še posebno veseli. Ne morda samo zato, ker si nas nekoliko okaral, temveč predvsem zato, ker si nam s svojimi pripombami priskočil na pomoč ravno tam, kjer smo pomoči potrební.

Tebe torej naš poizkus z novo rubriko ni zadovoljil. Želiš si boljše in to predvsem jezikovno.

Prav, tovariš! Strinjamo se s teboj in prav radi priznamo, da tudi mi nismo vedno z vsem zadovoljni. Po tvojem pismu pa sodimo, da misliš kot mi, da namreč te rubrike ne kaže opustiti, temveč jo izboljšati. In prav je tako. Mi si namreč že pri vsakem delu v naprej postavljamo nalogo: izboljšati! Napake nas ne uženejo v kozji rog, temveč so nam šola za obratni proces.

Tako, tovariš t.i.g.r.: Skupne, iskrene in resnične želje nas družijo pred skupnimi nalogami in zato bi bilo edino pravilno, da nam priskočiš na pomoč, kajti s svojim pismom si vsekakor pokazal, da bi nam mogel koristiti.

Pri tvoji odločitvi na to naše povabilo naj bi te pač vodila zavest, da bi ti bil vsak primorski čitatelj, željan in po tolikem trpljenju tudi potreben šaljive besede tudi v tej obliki, hvaležen.

Pričakujemo res iskreno, da se boš ob prvi priliki oglašil v našem uredništvu, da se pomenimo, ali pa da nam pošlješ na drug način svoje prispevke.

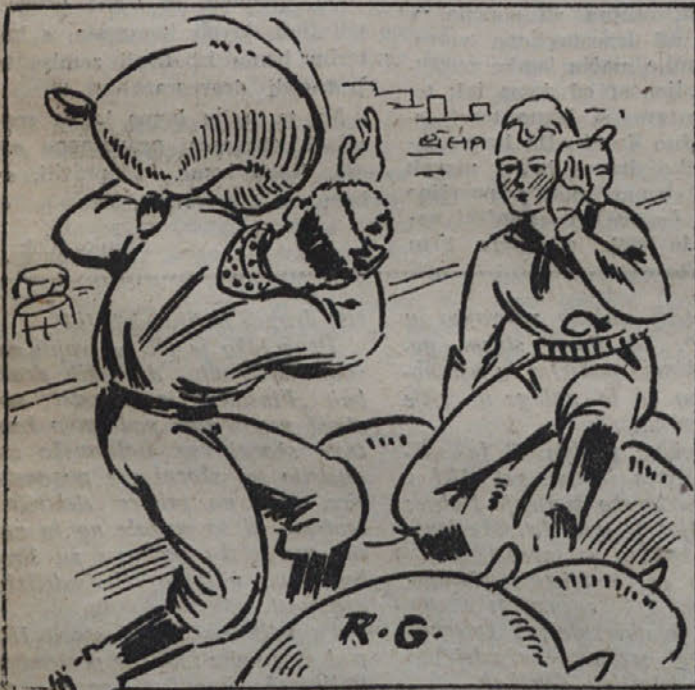
Vsekakor nasvidenje, tovariš t.i.g.r.!

Uredništvo

Našim čitateljem!

V prizadevanju, da bi naš list vsestransko zadovoljil svoje čitatelje in ker se zavedamo, da danes zdrav humor vsi težko pogrešamo, je uredništvo „Ljudskega tednika“ s to številko otvorilo novo rubriko humoristične vsebine. Obenem vabimo vse, ki bi nam mogli ustreči z originalnim gradivom tevr te, da nam ga dostavijo na naslov: „Ljudski tednik“, Via Imbriani 5-1.

Ponovno vabimo naše čitatelje, da nam pošljejo vprašanja o vseh nejasnih zadevah iz gospodarstva, ki jih bo strokovno razložil naš gospodarski svetovalec.

8. Kriša je peklo, da ga slabotna ženska imenuje mehkužnega; pograbil je težko vrečo, toda po petih minutah brezuspešnega napa se je sesedel. Stric pa se je sklonil in že mu je vreča ležala na rami. Kriš je spoštljivo snel klobuk: »Živ čudež si, striček, živ, sijajen čudež. Kaj deš, ali si bom kdaj pridobil tako spretnost?«

John Bellew je skomizgnil. »Še preden se pot prične, jo boš ucvrl nazaj.«

»Ne, tega se pa nikar ne boj«, je vzdihnil Kriš. »Nazaj ne grem, dokler ne bo sila.«

Prva nošnja je šla Krišu po sreči. Najeli so Indijance, da odnese njihovo 2500 funtov* težko zalogo do

9. Kriš si je najprej nalagal po 50 funtov, potem pa vedno več; toda teža ga je kmalu jela zmagovati. Čutil je v ušesih, kako mu bije srce, spotikal se je in le z veliko težavo se je držal pckonci. Že ga je mučila skušnjava, da se vrne, toda v njem je bilo nekaj, kar ga je vlekel k temu napornemu življenju. Venomer si je ponavljal, da mora izvršiti tudi on, kar je izvršilo že toliko ljudi pred njim.

Finigenovega križpotja. Od tam naprej je delo čakalo njihovih lastnih hrbtov.

* 1 funt = 56 dkg.

10. Obupno je Kriš napol svoje zadnje sile in dospel do taborišča. Omahnil je in padel na obraz, kakor je bil dolg in širok.

Naslednje dni si je prigovarjal: »Saj sem 27 let star in moč.« Tisti teden je prenesel vsak dan 800 funtov miljo daleč, ampak pri tem izgubil 15 funtov lastne teže. Postal je prava delovna žival.

Ko se je raznesel glas, da so ob Lindermanškem jezeru posekana poslednja drevesa, porabna za čolne, sta tja odhitela z veliko žago brata Hal in Robert ter pustila Kriša in strica, da sama spravita prtljago naprej.

Uran
235

KAJ JE SNOV

Prvi atomski eksploziv

Vzemimo na primer kos urana, ki ga pridobivajo kemiki iz rude. Na zunan izgleda kot kos železa; in vendar vemo, da se vršijo v tej masi majhne eksplozije, ki se same po sebi vedno ponavljajo... Seveda niso te eksplozije prav nič nevarne, ker se vrše same po sebi tako počasi, da bi poteklo približno 44 milijard let, preden bi eksplozirala vsaj polovica atomov v tem kosu.

Leta 1938, 43 let potem, ko so odkrili naravno radioaktivnost urana, so fiziki odkrili še drugo vrsto eksplozije, in sicer na ta način, da so bombardirali uran z majhnimi neelektriziranimi telesci, ki so jim imenovali neutrone.

Kaj se zgodi v takem kosu urana? Z dolgotrajnim opazovanjem in natančnim merjenjem so prišli do zaključkov, da niso bili rezultati takega bombardiranja vedno enaki, ampak da so se razlikovali, in sicer je bil rezultat drugačen če je bombardiranje zadelo različne vrste neutronov.

Prav za prav se kos urana se, stoji iz dveh uranov: urana 235 in 238, ki sta spojena vedno v enakem razmerju in se razlikujeta samo v številu neutronov v njihovih središčih.

Pa si ogledimo najprej uran 235! Središče tega urana eksplozira v trenutku, ko ga zadene neutron. Pri tem se središče razdeli na dva dela, približno enaka, ki zletita z veliko hitrostjo. Federic Joliot Curie je leta 1939 odkril, da pride lahko do eksplozije dveh ali treh neutronov naenkrat, ki lahko zadenejo najbližja središča in povzročijo na ta način zlom. Fiziki imenujejo to »povezana reakcija«.

Na ta način bi lahko v kratkem času eksplozirala vsa središča urana 235 in povzročila ogromno energijo. En kilogram urana 235 proizvede toliko energije, kolikor 8000 ton premoga. Učinek bi bil še večji, če bi lahko ločili uran 235 od urana 238.

Sicer imata oba enake fizične lastnosti in bi bila možna njuna ločitev, vendar bi ta postopek zahteval mnogo časa in denarja.

Da bi pridobili na primer samo en milijon urana 235 bi potrebovali milijon kilovatnih ur.

Amerikanci so rabili več kot pet let, da so nabrali nekaj sto gramov urana 235, s katerim so potem izdelali prvo atomsko bombo.

Dober večer, Janez! Kampa greš tako pozno? Jaz grem že večerjat, ti pa menda še ne na sprehod?

Ne, tovariš, ampak na potovanje po nebu! Na svojo zvezdarno grem.

Pojdi z menoj, pa večerjaj enkrat malo pozneje.

Saj sem res malce pozabil, da imaš svojo astronomsko opazovalnico. Veš, astronomija je v moji glavi povezana s pojmom »nezadostno«, z golo teorijo, ki nam jo je profesor razlagal, a nikoli ni mogel ničesar pokazati. Sedaj me pa res zanima kaj mi boš mogel pokazati ti. Za danes bom z večerjo kar potrpeč.

No, upam da ti ne bo žal. Kar pojdiva. Velikih daljnogledov res nimam, a pokažejo zadosti, da se ti ogreje srce pri pogledu na nebesna čuda.

Cetrt ure pozneje.

Pa je kar čeden tvoj daljnogled. Ali si veliko žrtvoval zanj?

Ne več, kakor kdo drug za glasovir. Pa poglejva ven v globino neba! Vidiš tam ono lepo belo zvezdo? Poglej jo sedaj skozi daljnogled. Saj to ni ena zvezda! Dve sta in čisto blizu skupaj!

Počakaj, da izmenjam okular. Poglej zdaj.

O, čudo! Štiri zvezde, po dve in dve in tako blizu skupaj stojijo!

Da, štiri zvezde. Vidiš, na tisoče je sonc v vesoljstvu, ki se družijo v pare, trojice, četvorke. V neskončni daljavi, v globinah neba, krožijo okoli skupnega težišča. Pomisli, da imajo morda ta sonca tudi planete kakor naše Sonce; kakšno zanimivo razsvetljavo uživajo tedaj! Eno sonce je oranžno, drugo žareče ali belc. Pa so dvojnice sestavljene iz sonc najrazličnejših barv.

Praviš, da so to sonca?

Da, prava sonca so to. Naše Sonce je le eno izmed neskončnih milijard sonc najrazličnejših velikosti, barv, vročine itd. Tem soncem pravimo zvezde stalnice, v nasprotju s planeti, otroci našega Sonca, ki vedno menjajo svoje mesto. Stalnice ostanejo v medsebojnem razmerju vedno na istem mestu in tvorijo t. im. ozvezdja, kakor Veliki voz, Orion in druga. Toda z modernimi merili so odkrili, da tudi ta sonca menjajo svoje položaje. Ker pa so v takih silovitih daljavah, se tega v kratki dobi človeškega življenja ne občuti. Toda Priroda ima drugo časovno merilo in v vekovih tudi Sonca prelete take razdalje, da popolnoma izpremenijo medsebojno lego. Čez petdeset tisoč let bo Veliki voz, kakor tudi druga ozvezdja, že popolnoma drugačne oblike.

Sedaj po pogled skozi daljnogled v ono smer, kjer tvoje oči sicer ničesar ne vidijo. Ali kaj vidiš?

Da, a če še tako ostro nastavim, vidim sredi malih zvezd neko megleno kroglo, iz katere se mi zdi, da moli prav kratek meglen rep.

Dobro gledaš. Že nekoliko dni opazujem tudi jaz to meglo. Javljeno je bilo, da so ugledali nov komet ali zvezdo repatiko. Naglo se premika med zvezdami v smeri našega Sonca. Ko je bil komet še daleč od Sonca, je bil popolnoma podoben megleni krogli. Čim bolj pa se bližal Soncu, tem silneje vpliva nanj žarenje našega mogočnega očeta. Najredkejšie kometove pline zadefavo sončni žarki s tako silo, da zaostajajo ti plini za kometovo glavo kakor rep. In čim bližje bo komet Soncu, tem hujši bo pritisk sončnih žarkov, tem daljši bo rep. Včasih nastane rep, ki je daljši kakor je razdalja od Sonca do Zemlje in sega preko velikega dela neba. Pa nič strahu! Kometov rep je tako redek, da se vidijo zvezde skozenj in naš zrak je že tako gost, da kometovega repa niti ne bi občutili, če bi zašel vanj.

Tovariš, obrni no svoje veliko oko tja gor na tisti srebrno svetli trak, ki mu pravimo Rimska cesta.

Dobro, in posebno primerno, ker ravno ozvezdje Laboda, za katerim je Rimska cesta posebno svetla, leži ugodno. Le pogled in povej sedaj, iz česa sestoji ta čudoviti trak, ki prepreza vse nebo.

O, to je krasno! Saj tu je zvezda pri zvezdi!

Prav imaš! Če namestimo na okular fotografsko kamero, ki je občutljivejša od očesa, nam po nekaj urah zariše na Rimski cesti na milijone zvezd. Vso Rimsko cesto so prefotografirali in ugotovili, da je sestavljena iz približno tristo milijard samih najrazličnejših sonc. Kakor ogromna leča, katere premer je tako velik, da mora svetloba, s hitrostjo tristo tisoč kilometrov na sekundo, leteti sto tisoč let od enega roba do drugega.

obisk v zvezdarni

PAVLE KUNAVER

Nepojmljivo! Kaj so ta kratka leta človeškega življenja proti tem silnim dobam vesoljstva!

Nič, tovariš. Primerjati bi megli človeško življenje prirodnim sekundam.

Le potrpečljivo raziskavanje prirode nam odkriva počasno pa silno snovanje in ustvarjanje v naravi, ki računa samo z milijoni, milijardami in bilijoni leti. A kljub vsemu naporu ne vidimo niti začelka niti konca vesoljstva.

Tako jasno je nebo! Ta čas, ko si ti govoril, sem zrl tja gor; menda pravite vi tistemu ozvezdju Andromeda. Pa glej, tam notri vidim nek silno nežen oblaček. Kaj je to?

Počakaj, da izmenjam okularje. No, gotovo.

Kaj pa je to? Sedaj je ta oblaček podolgast.

Da, tovariš. Ta meglica je dala premnogo opravka starim zvezdoznancem. Šele moderni velikanski daljnogledi so dognali, da so to spiralne, čudovito zavite »meglice«, ki pa so sestavljene iz premnogo milijard ravno takih sonc kakor naša Rimska cesta. To, ki jo ravno kar gledaš, je tako imenovana Andromedina meglica. Je to naši Rimski cesti najbližji tuji ogromni sestav, milijardna družba zvezd, sonc. Pa se prav nič ne čudi, če najin skromni daljnogled ne more razčleniti te meglice v zvezde. Saj se spominjaš, da sem rekel, da preleti svetloba v eni sekundi kar tristo tisoč kilometrov. Glej, od te meglice pa je petovala svetloba, ki je sedajle zadela tvoje oko, kar okoli šest sto osemdeset tisoč let!

Prijatelj, to je že kar preveč. Kam bližje me pelji!

Oj! ali si videl?! Krasen utrinek! Kakor nalašč! Ta naju je pripeljal zopet nazaj na Zemljo!

Res, krasno je posvetil na nebu. Kakor da bi se zvezda utrnula!

Daleč od tega, tovariš! Res se takle utrinek mnogokrat posveti bolj kakor najsvetlejša zvezda, pa je le izpodnebni kamen, drobci, ki v neskončnih milijonih tudi krožijo okoli Sonca kakor naša zemlja. Pa je s strašno hitrostjo, do 70 kilometrov na sekundo, zadela ob zemeljski zrak in se ob njem tako ogrel, da se je užgal in trenutno zgorel. Že v višini 150 kilometrov nad Zemljo se vnamejo utrinki in zgore, kakor so pač veliki, v višini od 80 do 30 kilometrov nad zemeljskim površjem. Če pa so preveliki, se tudi od udarca ob zrak in od vročine zdrobe in včasih treščijo na zemljo.

Ta čas, ko sva se razgovarjala, pa je vzšla tista svetla zvezda. Kaj pa je to?

Kar pogledjva jo, pa bova dobila odgovor.

Oho! Ta je pa ogromna!

Prijatelj, to tudi ni kako daljno sonce, ampak je kljub svoji navidezni velikosti ponižen planet, otrok našega Sonca, njegov največji sin, Jupiter. Res je sicer po vsebini tisočkrat večji od svoje sestre Zemlje, a je še vedno za več kakor tisočkrat manjši od Sonca! Poleg tega pa sveti le v izposojeni svetlobi. Sonce ga obseva, kakor vse svoje otroke, planete: Merkurja, Venero, Zemljo, Marsa, Saturna; Urana, Neptuna in Plutona. In zakaj ga vidiva tako povečanega? I, ker je blizu v primeri z drugimi zvezdami. Pri planetih namreč še lahko računamo z milijoni kilometri in tale Jupiter je le okoli 750 milijonov kilometrov oddaljen od nas in od Sonca. Za to pot pa rabi svetloba še precej manj kakor pol ure.

Tovariš, če ne bi vedel, da si resen človek, bi bil kar hud nate, ko takole govoriš o stotinah milijonov kilometrov, pa trdiš, da je to »blizu«.

Tovariš, če gledaš v vesoljni prostor, moraš pozabiti na Zemljo, ki je le neznansko droben prašek, atomček, v neizmernosti, in je tudi Sonce v teh strahotno velikih prostorih komaj iskrica, ki je zaznavna le nekoliko desetih svetlobnih let daleč, potem pa se izgubi med milijardami enakih sonc. Vse mere zadobe v teh prostorih čisto drugačen pomen in Sonce z našo Zemljo in drugimi planeti, svojimi otroci, je resnično naš najbližji dom, v katerega se celo najhladnejši astronom v svojih v neskončnost vesoljstva segajočih potovanj včasih kar rad vrača.

Smo pač tudi zvezdoznanci samo ljudje; telo in duh se pri tem prodiranju v neskončnost utrudita. Mislim, da sva tudi midva postala že trudna in za danes lahko noč, zvezdno nebo!

11. Čas je potekal in sneg je pobelil hribe. Ako bi jih zima zajela tostran prelaza, bi bilo zamujeno celo leto.

Kriš si je po zgledu Indijancev opasal širok jermen preko glave in kmalu mu je bilo mogoče kriviti hrbet pod 100 funtov težkim tovorom, vrh katerega je prosto ležala še 15 ali 20 funtna teža. V eni roki je nosil sekuro ali veslo, v drugi pa kočaro s kuhinjsko posodo. Pot je bila od dne do dne slabša, tovari pa so vedno bolj težili.

12. Snežni rob se je pomikal vse niže in niže od vrha hribov. John Bellew je najel nove Indijance, da so jim pomagali nositi. Kriš se je z njimi vzpenjal proti vrhu Chilkoota. Bil je že skoro blazen od bolečine, a ni zastokal. Chilkoot je imel strma pobočja in večkrat se je Kriš moral plaziti po vseh štirih. Ne glede na vse težave pa je prišel na vrh grebena obenem z Indijanci. Odslovil jih je in ostal sam na vrhu gore. Bil je moker do kože, lačen in utrujen. Dal bi vse dohodka celega leta za prasketajoč ogenj in čašo tople kave.

13. Kriš se je zavil v platno le napol razvitega šotor in zaspal. Drugo jutro je razprostrl po ledu močno ponjavo, nalcžil nanjo ¼ tone in začel vleči. Površina lednika je bila vedno bolj strma in tvor je polzel vedno hitreje, tako da mu je slednjič izpodnesel noge. Kriš je padel vznak na vrh tovara in vse skupaj je zdrvelo navzdol. Divje je kričal spredaj idočim in opotekajoč se, so nosači skakali vstran. Nenadoma je tovor krenil s steze, Kriš je obdal leden dim, in treščil je v šotor, ki je stal ob vznožju lednika. Pred seboj na odejah je zagledal mlado žensko, ki ga je osuplo gledala. Bila je tista, ki mu je nekoč rekla mehkužnej.

Vrjani Bisk

Konec grofa Montekrista

Ko je vse utihnilo, je »grof« poklical tovariša. Toda Bistrih je samo tiho stokal. Očividno je ni bil več pri zavesti. »Grof« je raztrgal na sebi srajco in prevezal ranjenega Bistriha, ki je imel dve rani: eno v ledju, drugo v vratu. Nato je obvezal svojo rano: imel je prestreljen gornji del prsi. Zatajujoč hudo bolečino, si je »grof« z naporom prevrnil na rame težkega Bistriha in se počasi opotekal nazaj k odredu.

Dolgo je hodil in večkrat je bil tako utrujen, da se je bal, da bo izgubil zavest. V takih trenutkih je legel vznak in počival, željno vdihujoč mrzli zrak, na kar se je vnovič napotil dalje.

Ko je prišel v odred, je bilo že svetlo. Velikanska, škrlatna sončna obla, ki je pravkar vžela, je obžarila debla borov, med katerimi je videl tamna obrise znane mu postave. Bila je Galja, ki je vso noč v skrbeh čakala, kdaj se vrne.

— Petja! — je vzkliknila prestrašena, ko je videla, kako se »grof« maje in opoteka s poslednjimi močmi.

No, Miškin ni mogel več odgovoriti dekletu. Polagoma se je zrušil na zemljo in spustil z ramen težko Bistrihovo truplo.

Bistrih in »grof« Montekrista sta se istočasno in skupno zavedla in kakor na ukaz odprla oči. Oba sta ležala v partizanski bolnici, ki je bila nastanjena v najprostornejši in najbolj suhi zemljenici. Medli plamen prвите petrolejke je metel mehko luč na neravne stene zemljenice, ki so bile opažene s surovimi deskami, na neprepleskana pograda, zbita iz desk.

Na pručici, stoječi med pogradoma pred mizico, je sedel dremajoč partizanski zdravnik doktor Epštajn, tisti, ki so se še v mirnem času tako prostodušno navduševali za »grofovo« delo. Ko so se Nemci bližali Ensku, so Epštajna povabili, naj zapusti mesto. On pa se ni hotel umakniti iz mesta, kjer je zdravil ljudi skoraj štirideset let, poznal vse družine in se tikal z vsakim drugim prebivalcem mesta.

— Ne pojdem, — je odločno izjavil na mestnem komitetu, kamor so ga bili poklicali na razgovor. — Jaz sem boter v vsaki drugi hiši. Imam v oskrbi okrog sto bolnikov, ki jih ne morem zapustiti.

— Kaj pa, če bomo morali mesto prepustiti Nemcem? — ga je vprašal sekretar mestnega komiteta in pogledal v stran.

— Mislim, da se bo tudi tedaj našlo delo zame, čeprav ne v samem mestu...

Ne razumem vas, — ga je skušal premodriti sekretar mestnega komiteta. — Kaj imate prav za prav v načrtu, doktor?

— Poročilo tovariša Stalina, — je odgovoril Epštajn. — Tam je docela jasno povedano, kaj je naloga sovjetskih ljudi v okupiranih pokrajinah. In sekretar mestnega komiteta se prav gotovo spominja, da v tistem poročilu zdravnik niso izjema. Skratka, čeprav imam na grbi preko šest križev, me to ne more ovirati, da se ne bi pridružil partizanskemu odredu.

— Zdaj mi je vse jasno, — se je nasmehnil sekretar mestnega komiteta. — Ostanite torej tu.

In doktor Epštajn je ostal in pozneje je s partijskim aktivom odšel v partizanski odred. Tu je najprej uredil zdravstveno službo. Izbral in opremil je zemljenico, ki je dobila ponosno ime »zdravstvena postaja«, in skrbno čuval nad zdravjem borcev odreda. Ako je kakšen partizan dobil nalog, ga je doktor vzel v roke in napisal o njem natančen »bolezenski list« ter začel mučiti nesrečnega s termometrom, s strupenimi obliži in puščanjem krvi.

— Kužnih bolezni ne trpim! — je rentalil Epštajn v odgovor na njihove prošnje in stokanje. — Gripa je v teh okoliščinah prav tako nevarna kakor kuga. Kot oseba, ki odgovarja za zdravstvo odreda, se ne bom prekal niti se spuščal v razpravljanje z bacilozami. Vsakega bolnika bom izoliral v zdravstveni postaji in tam bom videl, kaj dalje.

V dveh mesecih je stari zdravnik izkoreninil zadnje sled gripe in teroriziral partizansko kuhinjo s svojimi higienskimi predpisi. Partizani so se izvrstno počutili na svežem zraku, bili so videti zdravi, niso se pritoževali, da jih zbada, in tudi niso več kihali. Polje delovanja doktorja Epštajna se je nato silno zožilo. Postalo mu je dolgčas, slušal je in hodil je okrog mračen. Končno se je javil komandirju odreda.

— Kaj je novega, doktor? — ga je prijazno vprašal komandir. — Čemu ste tako mračni? Ali ste odkrili pojave tropične malarije, indijske kuge ali afganistanske kolere?

— Vi se vedno šalite, — je ugovarjal Epštajn, — meni pa res ni do šale. Prvič po štiridesetih letih sem obsojen v lenarjenje. Kliničnega materiala skoraj ni. Ali veste, kaj mi je prišlo na misel?

— Ne morem vedeti.

— V nemških voznih sprevodih so večkrat tudi dobre zdravilne potrebnosti. Naši ljudje pa se ne razumejo na to. Menim, da je za to strokovnjak na mestu...

Nikar ne prkrivajte, kje vas čevlji žuli, — ga je prekinil komandir. — povejte naravnost, da bi se radi vsaj enkrat udeležili bojne operacije, zato ni treba, da se sklicujete na farmacevtiko!

— In če bi temu tudi tako bilo, kaj za to? — je stregel dalje ugovarjal. Rad bi se udeležil.

Začel se je prepir. Pa če se je komandir še tako upiral, je Epštajn vztrajal pri svojem. Ko mu je stari zdravnik dal častno besedo, da se bo zadovoljil samo z enim pohodom, mu je komandir dovolil, da se udeleži bojne operacije. Z drugimi partizani je bil Epštajn postan, naj gredo podminirati železniško progo. Doktor je imel srečo: ko so se vračali, je prišlo do streljanja z nemško patruljo na konjih. Skratka, bil je to pravi spopad. Epštajn je pozneje pripovedoval, da ni še nikoli spreživel tako zabavnega večera.

Takšnega kova je bil »partizanski doktor«, ki je mirno dremal v trenutku, ko sta Bistrih in »grof« prišla k zavesti.

Ko sta se njuna pogleda srečala, sta se oba hkrati spomnila, kaj se je zgodilo z njima.

— Hvala ti, bratec, — je kratko izpregovoril Bistrih in se izogibal pogledati »grofa« v obraz. — Rešil si me, medtem, ko si bil sam ranjen. Gotovo si me nesel?

»Grof« je pogledal svojega še nedavnega sovražnika in v hipu je z vsem srcem spoznal: vse, kar je bilo med njima v teku let, se je dokončno in za vselej zrušilo. Med njima ni bilo več mesta za nezaupanje in sovraštvo.

— Ali je rana boleča? — je vprašal in se izognil odgovoru.

— Malo me že boli, — je odgovoril Bistrih in hotel še nekaj reči, tedaj pa je skočil pokoncu doktor, ki se je prebudil, in zakričal:

— Kaj se tu razgovarjata! Ali menita imeti miting v zdravstveni postaji?... Odločno vama to prepovedujem! Predpisan vama je popolen mir, ležanje in močna hrana. Zdaj pa se obrnita s hrbtom drug k drugemu!

Bistrih in »grof« sta se mrmraje obrnila na drugo stran. V tistem hipu so se zaslišali lahki koraki in »grof«, ki ni še videl, kdo je vstopil, je takoj zaznal Galjino navzočnost.

— Kako gre, doktor? — je tiho vprašala deklica. — Ali bosta kdaj prišla k zavesti?

— On... oprostite, hotel sem reči, ona sta že prišla k zavesti, — je nagajivo odgovoril Epštajn. — Zdaj jima porečem, da se po vrsti obrneta k vam, ker istočasno tega ne smeta.

Treba je povedati, da je doktor Epštajn že davno uganil, zakaj je Galja v zadregi pri radi osebnih zahtev in koga izmed obeh pacientov bi rada čimprej videla. Vendar pa je rekel z istim resnim izrazom na obrazu:

— Tovariš Bistrih, obrnite se z obrazom k tovarišici Soboljevi.

— Tako je, obrniva se k tovarišici Soboljevi, — je odgovoril namesto Bistriha »grof« in se naglo obrnil h Galji.

— Petja! — je vzkliknila deklica, toda ni se mogla vzdržati in je pohitela k njemu. Bistrih, ki se je tudi obrnil, je pomežiknil doktorju, težko vzdihnil in se zopet obrnil k steni. Nato se je pretvarjal, da spi in je začel celo smrčati. Zdaj pa se je doktor Epštajn spomnil na neko »nujno opravilo« in šel iz zemljenice, potem ko je strogo zabil Galji:

— Prosim, da do mojega prihoda ne pustite bolnika samega.

In tako sta bila zopet skupaj in skoraj popolnoma sama. Marsikaj bi si bila lahko povedala. Toda molčala sta. Njuni pogledi so govorili brez besed, tesno objete roke, nemirno dihanje in njuni vriskajoči srca so jima razodevali, da je končno prišla k njima sreča, da je prišla ljubezen.

Mladost je silna in nepremagljiva. »Grofova« rana ni bila lahka, toda njegova mladost, saj mu je bilo šele dvajset let, njegovo stremljenje k življenju in vera v lastno moč so zmagali. Doktor Epštajn je samo kimal od zadovoljstva, ko je videl, kako se njegov pacient popravlja in se mu sile z vsakim dnem vračajo. Ko je nedavno tega izvlekel iz ranjenčevih prsi krogo, je ostala za njo široka zijajoča in globoka rana, ki se je zdaj na krajih naglo celila, votlina pa se je kakor po nekem čudežu polnila s svežim raznatim tkivom.

Tudi Bistrih se je popravljal, toda veliko počasneje.

»Grof« je hodil zdaj vsak dan na izprehod v Galjinem spremstvu. Po cele ure sta se izprehajala po gozdu. On je pohlepno vdihaval gozdni zrak in se nasmajal ob pogledu na zlatorumeno jesensko cvetje. Bil je srečen kakor še nikoli. Vsak gib, vsaka smreka v gozdu, sleherni pogled tjuhečega dekleta mu je bil vir sreče. Vse okrog njega: rdeče, božajoče sonce, pozlačeni jesenski gozd, zagorela, nežna deklica, ki ga je tako skrbno podpirala, velikanski bori, ki so mu tako vzpodbudno pokimavali s svojimi bujnimi krošnjami, — vse to je bilo zares življenje, veliko, radostno, prelepo življenje, ki je bilo vredno borbe in tveganja.

Prej ni opazil vse te lepote. Dihati, gibati se, jesti, delati, ni bilo nič takega in prav nič zanimivo. In vse to, kar je šlo prej mimo njega neopazno, je bila v resnici velika, čudovita sreča, neizčrpen vir povodov za veselje in žalost, za razmišljanje, užitek in ljubezen.

Ponoči, preden je zaspal, je dolgo premišljeval o čudovitih izpremembi, ki se je izvršila v njegovi notranjstvi in ki mu je nenadoma odprla oči za smisel življenja.

Stopnjama, kakor se mu je vračalo zdravje, se je razvijala v njem duševna zrelost. Ko je iz spomina razbiral svojo preteklost, ki se mu je še nedavno zlela tako junaška in lepa, se je zdaj mnogocesa sramoval. Obšlo ga je spoznanje, da je resnična sreča v pravilnem in čistem življenju, v zavestni borbi, v vdanosti domovini in v ljubezenski zvestobi.

Nemce je sovražil že prej. Zaznaval je bolj s čustvom kakor z razumom, da so oni njegovi zakleti, smrtni sovražniki, da se mu je boriti proti njim z vsemi močmi in da jih mora uničevati. In boril se je častno, častno je uničeval sovražnika. Zdaj že ni več zgolj čutil, ampak tudi jasno razumel, kako neizbežna je ta borba, dokler ne bo Nemec premagan, to se pravi, da ne bo življenja, ker, kakšno vrednost naj ima življenje brez sreče? Ali je to življenje?

Tako je premišljeval Miškin. Tako se mu je vračalo istočasno s telesnim tudi нравstveno ozdravljenje.

Dva meseca pozneje je pritisnil mraz, reke so zamrzle, ceste so bile zasnežene. Zjutraj so se meglili z ivjem obloženi gozdovi, ponoči je žvižgal veter — prišla je zima.

V Ensku so se Nemci zarili v hišo kakor krti. Bili so se pokazati njs na mraz, še manj so si upali iz mesta v iste temne, nevarne lfošče, v tiste neizmerne, zasnežene poljane zavojevane, toda nepokorjene dežele.

Nekoč zvečer je komandir odreda poklical k sebi »grofa« in mu povedal, da je treba pogledati v mesto, dognati, kaj se tam dogaja in ugotoviti številčno stanje tamonjske nemške posadke. Komandir ni nič drugega povedal, toda »grof« je po njegovem resnem obrazu in redkobesednosti uganil, da te ni navaden izvid in da se pripravljajo večji dogodki.

Komandir je ukazal »grofu«, naj se napoti v mesto skupaj z Galjo, ki so jo poznali v tajni javki.

— Ne mudita se tam dolgo in bodita oprezna, — je rekel komandir za slovo.

Ko je »grof« šel iz komandirjeve zemljenice, se je napotil h Galji in ji sporočil, kakšen je ukaz. Bil je že popolnoma zdrav, tako da je lahko šel na daljno pot.

O svitu sta Galja in »grof« zapustila gozd na smučeh. Vijoličasta tenčica je ležala nad zasneženimi polji, napovedujoč sončno in mrzlo jutro. Galja in »grof« sta letela po zamrznjeni sneženi skorji in naglo puščala za seboj kilometre poti. »Grof«, ki je šel naprej, se je tu pa tam ozil po dekletu, ki mu je sledila, in jo vprašal, če je utrujena.

V treh urah sta prispela do mesta. Velikansko sonce se je polagoma dvigalo iz za obzorja roba in oblikovalo polja s prečudno, fantastično barvo. Tu in tam so mlade hoste vztrajale v temi, kakor da se pojemajoča, noč noče odtrgati od njih. »Grof« se je odločil, da se približa mestu s strani Zelene gore. Galja se je s tem strinjala. Tu sta se zadnjič ustavila in se odpočila.

— Pa se dvigniva, — je rekel naposled »grof« in šel naprej. Galja je šla za njim.

Kmalu sta bila pri Zeleni gori. Krasna, znana slika iz otroških let se je na široko razgrnila pred njima. Na levi strani, stiskajoč se na vzhodju gore, je mirno dremalo mostece. Na levo, za snežno gladino jezera, so se razprostirala neskončna polja. Njihova površina se je iskrla v prvih sončnih žarkih. Ni bil še pravi dan, iz dimnikov pa se je že kadilo in v lušini mrzlega jutra so leni stebri dima stali negibno, kakor da jih je nekdo naslikal na sijajnem nebesnem platnu.

»Grof« se je razgledal okrog sebe, kakor da bi hotel varkati vase ves ta prostor, vso to mirno pokrajinsko sliko. Potem je molče pogledal Galjo. Obema je hkrati prišlo na misel, kako sta prav na tem mestu in prav takega čudovitega zimskega jutra preživela pred leti nekaj lepih ur. In vsa leta sta se vedno spominjala tistega jutra, zdaj pa je končno za vselej izginilo, kar je stalo med njima. To spoznanje ju je tako presunilo, da nista vzdržala in sta se zjokala. Bile so to dobrodružne, radostne solze, ki niso pekle v dušo in ki ju jih ni bilo sram. Miškin je pristopil h Galji, jo molče objel in poljubil kakor tisto jutro na tople, nežne ustnice. Potem ji je poljubljil oči, ki so bile mokre od solz, ter ji šepetal došedaj neznane mu besede, ki jih je našel v podzavestno iznajdljivosti otroka, ko je ta prvič izustil besede »mama«.

V »Ljudskem tedniku« smo že pisali o samorastlosti obnovljene slovenske šole na Primorskem in o razmerah, v katerih se je tedaj razvijalo naše šolstvo. Omenili smo tedaj, da sta tako SNOS, kakor tudi PNOO skrbela, da se je samoniklost slovenske šole spopolnjevala z organizacijo in strokovnim vodstvom. V ta namen so bili pri okrožnih NOO osnovani prosvetni odseki in imenovani okrožni šolski nadzorniki. Vsak okrožni prosvetni odsek je imel svoj center. Ta je bil precej gibljiv in njegov sedež je bil odvisen od vsakokratnega vojaškega položaja. Se najbolj stalen je bil Prosvetni odsek Severnoprimskega okrožja, ki mu ni bilo treba preveč »hajkati«. V prav težkem položaju je bil prosvetni odsek Zapradosprimskega okrožja, ki je nekaj časa imel svoj center celo v Beneški Sloveniji in Prosvetni odsek južnoprimskega okrožja, ki je bilo najgostejše posejano s sovražnimi postojankami in je tudi teren sam v Južnoprimskega okrožja najbolj neugoden za premikanje.

OPO preko P 13. Tak je bil naslov Prosvetnega odseka Srednjepriprimskega okrožja. Le redki vedo, kje je bil položaj kurirske postaje P 13, preko katere je ta odsek dobival in odpošiljal vso pošto. Položaj Prosvetnega odseka je bil najdalje v vipavskih Brjih, kjer je bil pod streho gostoljubne Vidmarjeve hiše. Pri Pichovih, tako pravijo pri hiši, bi znali marsikaj povedati o početkih partizanstva na Primorskem. Pichova mama je nasitila kaj partizanov, k njej so se zatekali tudi Gapovci; pri njih je bila javka za kurirje in včasih tudi vsaj del štaba kake brigade. Nekaj časa si je moral tesno sohitico deliti prosvetni odsek z obveščevalnim centrom Bazoviške brigade; tovariški so si razdelili pol mize prosvetni odsek, pol mize obveščevalni častnik. Vsak večer so romale listine, pisalni stroj in drugo v varen bunker; zjutraj pa je bilo treba najprej počakati poročil o eventualnem nočnem vpadu ali bližanju okupatorja, preden so bunker odprli in je bilo mogoče pritiči z uradovanjem. Ob sovražnih vpadih v vas pa so se morali vsi aktivisti (Bria so bila nekaka metropola, kjer je bil sedež več uradov) umakniti iz vasi. Če so poročila napovedovala vpad samo z ene strani, je bil umik v nasprotno smer mogoč; če pa je bil napad izvršen od več strani, je nudila zavetje navpična kraska jama na hribu pod Sv. Martinom. Po lestvah, postavljenih v jamo, si zlezal v brezno in se stisnil na police, ki so bile zgrajene v nadstropja. Vhod v jamo so maskirali z brincvim grmom. Tam si preždel v strogi tišini marsikateri dan in prezebel v polnu marsikatero noč. Ko je prišlo poročilo, da je nevarnost minila, si zlezal iz jame, potegnil svoje otrple ude in se zopet vselil v svoj »urad«, kjer je še malo prej sticlovala nemška komanda. In delo je zopet teklo dalje. Toda vpadi so bili vedno pogostejši, delo vedno pogostejše prekinjeno. Zato se je OPO preko P 13 preselilo. Osebe prosvetnega odseka si je napravilo nahrbtnike polne aktov, poročil in seznamov; okrožni šolski nadzorniki si je oprtal težki pisalni stroj in noč jih je pobrala. Čez poldrugo uro pa je OPO sopihal v Čavnavo pobočje in zasedel nov položaj na Tabru nad Črničami. Pri Skampičevih so imeli v kovačnici imeniten bunker, ki je bil odlično maskiran; tudi spalo se je imenito v njem. Pisarnica pa si je postavila prosvetni odsek na obširnem ognjišču Košutove domačije. Skupaj s člani komisije za ugotovitev vojnih zločinov, ki je imela svoj sedež tudi na Tabru, so prosvetarji prenočevali največkrat v zapuščenem mlinu v grapi pod Čavnom. Tu je odsek božičeval, silvestroval, toda tudi sem gori so pričeli prihajati okupatorjevi blapci. Niti dober mesec ni bil center OPO na Tabru, pa je prišel nasvet: selite se! Kam sedaj? Nazaj v dolino, čez cesto in ker so Brje vendarle preveč razvpite, pa nazaj v Svino, saj goštoljubnih, naši borbi predanih ljudi je bilo povsod dovolj. In oni, ki so svetovali selitev, so imeli prav dober nos: nekaj dni po odhodu OPO so postavili Nemci svojo postojanko na Tabru. Na Svinem je sprejela prosvetni odsek pod streho zavedna tovarišica Polda. Toda tudi tu ni bilo miru. Obiski okupatorja so bili vse pogostejši. Junaška Polda je energično odbrala vprašanje belogardistov, kje ima spravljene partizane, četudi je medtem v bunkerju pod stopnicami bil ves prosvetni odsek s celim arhivom. Ko je prišla končno

na Vipavsko še četniška nadloga, je bilo delo in kretanje skoro onemogočeno. Arhiv je Polda pončji zakopala pod supo meter globoko, kajti raznesel se je žeglas, da so četniki mojstri v iskanju bunkerjev. Prosvetni odsek pa se je z najpotrebnejšimi listinami preselil na Kras in našel gostoljubno streho in varen bunker v Preserjih pri Svetem. Bližali so se z naglimi koraki odločilni dnevi osvobojenja. Vsi odseki narodno-osvobodilnih odborov so se pripravljali resno na svobodo in popoln prevzem oblasti. Tudi prosvetni odsek ni hotel zaostajati. Niti nevarnosti zadnjih okupatorjevih sunkov na Kras niso mogli ovirati dela, ki so ga člani odseka vršili v veseljem pričakovanju dokončnega zrušenja naci-fašističnega tiranstva. Ko so se končno 1. maja 1945 preselili prosvetni odseki Severno-, Zahodno- in Srednjepriprimskega okrožja v Gorico in se spojili v novi prosvetni odsek Goriškega okrožja, je delo v novih razmerah steklo brez ovir in zastoja: tudi prosvetni činitelji naše ljudske oblasti so dokazali, da je izgradnja ljudske oblasti uspela v najtežjih priklakah in s tem pokazala svojo življenjsko silo.

D. P.

Volga Volga...

VESELA
SOVJETSKA
FILMSKA
ZGODBA

KULTURA

Jugoslovansko pevsko društvo »KOLO«

Jugoslovansko pevsko društvo »Kolo« iz Šibenika, ki se nahaja na turneji po Češkoslovaški Republiki, je obiskalo tudi mesto težke industrije Plzenj, kjer je priredilo izredno uspeh koncert. Znani publicist in javni delavec Josef Barlovsky je napisal v plzenjskem dnevniku »Nová doba« sledeč članek:

Niti ne leto dni po koncertu malih pionirjev iz Splita, je mesto Plzenj doživelo obisk znanega pevskega društva »Kolo« iz Šibenika. Na Češkoslovaško so prišli direktno iz Albanije, kjer so absolutno 11 uspešnih koncertov. Mili in bratsko pozdravljeni dalmatinski gostje so nastopili polnoštevilno, vsega 80 članov mešanega zbora. Napolnili so oder s svojimi pestrimi barvami narodnih noš, vso, prenapolnjeno dvorano z lepoto, čarom, močjo in navdušeno elastičnostjo svojega umetniškega nastopa. Odlika »Kola« je predvsem krasno modularan glas, ki je uravnotežen v vseh sektorjih, »Kolo« je zbor široke osnove zvokov, vesele višine sopranov, polnega tona altov, jasnih tenorjev in globokih basov. Dirigent »KOLA«, absoluten tržaškega konservatorija in sam skladatelj, vodi svoj zbor z lahko modernega dirigenta, vsako točko svojega programa modelira umetniško. »Kolo« ima resnično izbornega pevovodjo. Danilo Danev ima odlično in tehnično zrel zbor, sinteza obeh teh komponent je umetniški izraz velikega formata. Program jugoslovanskih

pevcev je v prvi tretjini nudil primere stare in novejša zbirne literature, stilizacije narodnih tem (Salner, Bajič), dve Mokranjčevi narodni pesmi in zelo zanimivo Vilharjevo balado. Drugi del koncerta je bil izpolnjen s partizanskimi pesmimi, katerih skladatelji so v sodobno jugoslovansko vokalno glasbo prinesli popolnoma nov ton, ki je odrejen ne samo po karakterističnemu tekstu, temveč tudi po novi koncepciji skladbe resnično moderno. Izvajanju programa je dvakrat prepolna dvorana burno aplavdirala. Čistost intonacije, plastika izraza, krasni glasovi solistov, bogat zvok celote in resnično moderen program je napravilo intimno razpoloženje večeru, kakršnih je bilo malo. To je bil večer poln resnične umetnosti, ki vedno zmaga. Zmaguje, ker je zrasla iz trpljenja, ki je posvečeno s krvjo in tolikimi žrtvami.

V Pragi se bo snemal poljski film

Poljsko državno filmsko društvo »Film polski« bo začelo v najkrajšem času snemati film »Obmejna ulica«, v katerem bodo imeli glavno vlogo otci. Ker so pa poljski filmski ateljeji v Varšavi uničeni in ker začasni ateljeji v Lodzu ne zadovoljujejo, se vodijo pogajanja s češkoslovaškim filmskim društvom, da bi bil poljski film posnet v Pragi. Pogajanja so bila uspešno končana in v teh dneh bo odpotovala iz Varšave v Prago skupina poljskih umetnikov in filmskih delavcev, kjer bo snemala prvi poljski film v praških ateljejih na Barandovu.

„Tugomer“

v Kreftovi predelavi

Slovenski knjižni zavod je zaključil prvo serijo svoje »Knjižnice Slovenskega gledališča« z izdajo tragedije v petih dejanjih »Tugomer«, ki jo je zasnoval Josip Jurčič, predelal Fran Levstik, sedaj pa ji je dal dokončno obliko dramatik in dramaturg naše Drame dr. Bratko Kreft. Tako je tragedija, katere snovi je nedavna vojna Nemcev zoper Slovence dala novo aktualnost, dobila tisto odrsko preobliko in tragedijsko dognanost, ki ji bo zagotovila trajno mesto v slovenski dramski literaturi. »Tugomer« bo poslej še pripravnejši za odrsko uprizoritev. Nje režija je olajšana s pregledno dramaturško razčlenbo, ki jo je dal v uvodu tej izdaji dr. France Koblar posebej še z izčrpnimi režijskimi opombami B. Krefta ob koncu knjige. Tudi scenični osnutki in primeri kostumov dajejo knjigi praktično uporabnost. »Tugomer« v sedanji obliki pa je hkrati knjiga, ki bi morala zanimati slehernega prijatelja slovenske dramatike. Zato jo posebej priporočamo kot čtivo vsem, tudi amaterskim igralcem, srednješolski mladini in tistim, ki hočejo uživati ne le mikavno vsebino prve slovenske tragedije, marveč tudi Levstikov svojski jezik, ki je dobil v B. Kreftu zvestega posnemovalca, občutljivega za izrazno lepoto te arhaizirane besede prav tako kakor za dramski učinek odrskega dogajanja.

To pa ni nobena prevara. Vstopimo v trgovino. V notranjosti je vse čedno in popolnoma čisto. Prodajalke v belih bluzah vam lahko postrežejo v resnici z vsem, kar ste videli v izloži iz kartona. Pa še mnogo več si lahko kupite. Petdeset vrst kruha: bel, polbel, črn, štručke, hlebčke, francoski kruh, leningrajski kruh... Petdeset vrst kolačev: mandeljave, češnjeve, smetanove, vse izvrstni izdelki moskovske slaščičarske šole. Sto različnih vrst cigar, cigaret ali »papiros«. Sto različnih vrst vin, od katerih zlahka krimska vina portu prekašajo celo mnoga znana francoska vina. Pozabiti ne smemo tudi sloveče »vodke«.

Glede udobja in elegancije je Moskva mogoče še na stopnji kolektivnega luksusa. Država in občina sta doslej mogli poročati le prijetnost in udobje najbolj obiskanih javnih prostorov: podzemeljske železnice, parkov, velikih trgovin.

To pa še ne pomeni, da se Sovjetska zveza ne bi zanimala za privatno ali polprivatno udobje. Toda vsaka stvar ob svojem času! Mnogi znaki kažejo že na to, kakšen bo sijaj in čar Moskve v petih do desetih letih.

REKLAMA

V SOVJETSKI ZVEZI

V deželah, kjer kapitalizem svobodno gospodari, si ne moremo misliti trgovine brez reklame. Plakati, slike in napisi po zidovih, velike svetlobne reklame po glavnih ulicah skušajo pritegniti s kričečo vsiljivostjo mimo hitečega državljana. Blago prav gotovo ni tako sijajno in edinstveno, kakor tede te reklame. Stanejo pa te reklame lepe denarje, ki jih plača nič hudega sluteči kupec, ker je blago zato toliko dražje.

Vse drugače je v Sovjetski zvezi. Francoski časnikar Eftel piše iz Moskve v listu »France soire«, da v Sovjetski zvezi ni prav za prav nobenih pravih reklam. Vse tovarne so državna last in nimajo vzroka, da bi si konkurirale. V celi Moskvi je videl Eftel dve reklami: ena je predstavljala sladkosnednega medveda, ki svetuje Moskovčanom, naj si privoščijo

sladoleda; na drugi je bančni uradnik vabil ljudi, naj vlagajo denar v njegovi hranilnici.

Tudi tedniki in mesečniki ne priobčujejo celih strani reklam kakor v kapitalističnih deželah. Le redko najdemo v kaki reviji na predzadnji strani preprosto fotomontažo, ki naznanja, da so začeli izdelovati novo tkanino ali kaj drugega. Sovjetom se zde reklame v zapadnih časopisih brezsmiselne ali pa vsaj pretiran luksuz.

Izločbe, ki jih ni mnogo, se prav nič ne trudijo, da bi tekmovalle med seboj glede privlačnosti. Najznačilnejše so izločbe velikih trgovin z jestvinami, imenovane »Gastronom«. Te so polne šunk, butilk, kruhkov, škatelj kavijarja, ogromnih kolačev, rib... Če pa pogledamo od blizu, vidimo, da je vse izvrstno napravljeno iz kartona in rahlo pokrito s pračim.

LJUDSKI ZDRAVNIK

NEKAJ O HORMONIH

V prejšnji številki smo se spoznali z golšno žlezo, žlezo s tako imenovanim notranjim izločevanjem. Marsikateri čitatelj se je spomnil na takega znanca s pretirano debelim vratom; pri nas ni redka stvar srečati takega človeka, so pa nekateri krajši, kakor na primer v švicarskih Alpah, kjer ima večina prebivalcev zelo povečano golšo, posebno mlade ženske; vzrok te golšne spremembe je nedvomno voda, v kateri je premalo joda. Če spremlja to prekomerno povečanje golšne žleze, povečano izločevanje hormona, tedaj govorimo o bolezni »Bazedow«, po imenu zdravnika, ki jo je prvi opisal. Lahko pa ostane izločevanje hormona tudi normalno razen estetične neprijetnosti ali otežkočeno dihanje zaradi prevelikega pritiska na sapnik.

Človek pa, ki boluje na bolezni Basedow, je navadno zelo živčno razburljiv, ima zelo velike, izbočene, bleščeče oči, srce mu hitreje bije kot normalno in roke se mu tresejo. Kako zdravimo to bolezen? Najboljše rezultate imamo z operacijo ali z obsevanjem z röntgenovimi žarki.

Niti petdeset let ni preteklo, odkar znanje kirurgija uspehe pri Basedow bolezni. Toda operacija je bila v začetku zelo nevarna, kajti zdravniki niso poznali obkolne žleze, ki se nahaja na zadnji obkolni ploskvi, v obliki rumenkastorjavega fižola. Dogajalo se je namreč, da je kirurg poleg žleze golše izrezal tudi obkolne žleze (paratiride). Bolniki so kmalu po operaciji dobili posebne napade: zvižali so jih krči v mišicah na rokah in nogah in večinoma so umirali po nekaj dneh, ker so krči prešli tudi na dihalno mišičevje. Tako stanje imenujemo tetanija. Zakaj nastane? Vzrok je nered v telesnih sokovih, v katerih prične prevladovati natrij nad kalcijem, kajti obkolna telesa, in sicer hormoni, ki jih ta izločujejo, uravnavajo preosnovo kalcija v telesu.

Zdravniška posvetovalnica

Včasih se zgodi, da se človeku začne kolcat (lupati). Če se mu kolca samo nekaj minut, se prijatelji z njim malo ponorčajo, pravijo, da je to hlipanje nedvomljiv znak, da na njega misli ljubica, oziroma fant. Ko pa se zgodi kakor to. Z. B. iz Trsta, postane stvar resna. On mi piše, da ga neprijetno hlipanje draži že cele tri tedne; tu pa tam miruje, potem pa se zopet prikaže, posebno po kajenju.

Kaj povzroča kolcanje? V moških imamo poseben center za kolcanje, in to se pojavi, ko je ta center razdražen. Ta

center lahko razdražijo težke infekcije, kakor tifus, malarija, kolera itd., ali pa razna zastrupljenja, kakor na pr. z nikotinom, svincom, pa tudi razne želodčne bolezni in akutno vnetje trebušne mreže. Kakor je razvidno, je mnogo vzrokov kolcanja in ako ga hočemo odpraviti, moramo najprej odpraviti vzrok. Kot terapijo bomo bolniku predpisali ali zelo gorke ali pa zelo mrzle obkladke na želodec, pije naj z malimi požirki zelo mrzlo vodo in po vsakem požirku naj globoko diha. V hujših slučajih bomo uporabili energično akcijo mrcija ali tropina.

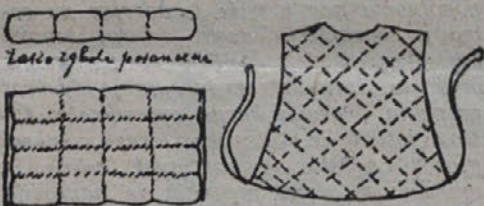
V tvojem slučaju, tovariš, pa mislim, da bo najbolje, če se odpoveš, vsaj za nekaj časa, kajenju.

Dr. Slavko Štrukelj

ŽENSKI KOTIČEK

Topla blazinica za ohlapien plašč

Ohlapni plašči, ki se ne prilagajajo životu, niso posebno topli. Ker pa je ohlapien plašč za marsikatero postavbo bolj primeren kakor prilagajajoč se, ali pa se brez pravega vzroka bolje počutimo v takem plašču, si do toplote lahko pomagamo s tanko vatirano blazinicco, ki jo prišijemo ob vratu in ramenih vrhu podloge na hrbet. Taka blazinicca se tesno oprijemlje hrbta, ker je okrog pasu zavezana s trakci. Za tako blazinicco potrebujemo blago, ki je enako

blagu podloge. Med spodnjo in zgornjo blago položimo nekaj plasti vateline, vate ali toplo flanelo, kar imamo pač pri rokah in prešijemo po dolgem in počez, kakor vidite na sliki. Če je podloga svilena in vatelin mehak, tedaj se od šivov naredijo v blazinicci kupčki, ki so pravi okrasnik notranji strani plašča. Če delamo nov plašč, tedaj prišijemo tudi v rokavih podlogo na vatelin, vsaj dokler se vidi, če plašč slečemo.

Pri tako pripravljenem plašču se nam ni treba bati, da nas bo mrazilo po hrbtu. Take blazinicce so kaj primerne za deklice, ki morajo večkrat v mrazu in burji daleč v šolo. Če je plašček bolj velike mere, prenese tako blazinicco tudi, če ni ohlapno ukrojen. Pri ohlapnem plašču se namreč blazinicca čisto nič ne pozna in plašč zaradi tega lepo pada.

Če pa imamo samo lahek plašč, ki ga moramo nositi tudi v zimskem času, tedaj si naredimo kar telovnik in ga tudi prišijemo na plašč. Ni mogoče dovolj povedati, kako prijetno se take blazinicce v plaščih. Ko nastopi toplejše vreme, pa jih zopet odstranimo in spravimo za prihodnjo zimo.

Doma narejene copate

Iz debele volne ali močne pavole spletemo kratke nogavice, da se nam v čenku lepo oprijemljejo. Za vzorec imamo lahko vsake doma narejene nogavice, posebno take, ki jih nšimo vrhu tankih nogavic v zimskem času ali v sportnih čevljih. Kako se pletejo nogavice, gotovo že vsaka zna. V narejene nogavice vtaknemo obleden vložek, ki ga kupimo, ali iz lepenke ali linoleja same naredimo. Na prstih ob peti in spodaj po podplatu pa nogavice obšijemo s tankim usnjem ali čim drugim. To delo nam seveda najbolje napravi čevljar. Tisti, ki take copate nšijo, trdijo, da niso bili prej nikoli tako prijetno obuti doma. Copate so prostorne, tople in mehke. Če pa jih okrasimo s kakim vbrdom žive barve, bodo tudi na lepoti precej pridobile. Take papuče nas spominjajo na bosanske papuče. Če pa nimamo ne volne ne pavole, tedaj si jih lahko naredimo iz zrezanih nogavic. V tem primeru moramo rezati zelo ozke trakove

Domača vzgoja šolskega otroka

„Čemu pa te pošiljamo v šolo!“, vpije mati na Janezka. „Za nobeno rabo nisi!“, kriči oče na Majdo. „Izguba časa!“, zmerja učitelj vsevpred, „pojdite krave past, ne pa študirat!“ In Janezki in Majda se plašno umikajo hudim staršem ter žalostno in osramočeno povešajo glave pred jezimi učitelji. Komaj čakajo, da zazvonijo, da se zapodijo na ulico, nešteto ovinkov obredejo, da pridejo čim pozneje domov. Toplo in prijetno jim je le v družbi tovarišev, kjer so si vsi enaki, kjer ni preziranja in ostrih očitkov. Tako jih cesta odtuji domu in šoli. Kdo je tema kriv?

Veliko staršev je, ki mislijo, da so storili v polni meri svojo dolžnost, če so

vpisali otroka v šolo, mu kupili torbico in potrebna učila ter ga dnevno priganjajo k učenju. Vse drugo naj stori učitelj. In veliko učiteljev je, ki so prepričani, da je njihova naloga le, da razložijo učencem predpisano snov in napisejo ocene v spričevala. Vse ostalo naj opravi dom. Oboji pa pri tem pozabljajo, da išče mlada otroška duša vzorov vprav pri odraslih, najčesteje pri njih samih ter da zahteva življenje tudi od otroka še marsikaj drugega kot suhoparno poznavanje učenosti iz knjig.

Od otroka zahtevamo, da je vljuden, uslužen, reden, marljiv, včasih celo nadarjen. Zase pa mislimo, da smemo biti z njim surovi, malomarni, živčni, čestokrat tudi krivični. Ker imamo pač svoje skrbi in težave in ker pozabljamo na poglavitno dejstvo: da je otrok tudi že bitje s svojim zaključenim svetom, čeprav je še nedorasel, ker ne pomislimo, da ni prav nikakega upravičenega vzroka, da bi mu kratili spoštovanje in obzir, ki ga imamo do odraslih ljudi.

Kako naj bo vljuden do tovariša otrok, ki je doma navajen le kričanja in psovka, na katerega se v šoli neprestano zadirajo učitelji? Skratka, otrok je ver na slika okoliša in vzdušja, v katerem dorasča, torej nas vseh, staršev in učiteljev. Namesto neštetihih pridig, ki ga utrujajo, — več dobrih zgledov!

Čut za red, snago in dostojnost, ki so poleg pridnosti glavne odlike dobrega učenca, mora prinesiti otrok od doma. Šola more na splošno graditi le na temelju, ki ga prinese otrok od staršev.

Od časa do časa se vrše roditeljski sestanki, ki naj bi skbeli, za čim tesnejše sodelovanje šole in doma. Na žalost pa starši, v večini slučajev ne zanimajo pravo stanje otrokovega znanja, marveč le suhe številke; tudi učitelj se čisto ne poglobi v povode in vzroke učenčevega neuspeha ali slabega vedenja.

„Len je!“, se čisto pritožuje učitelj. Morda je bil Janezek priden otrok, pa smo mu sami ubili voljo do dela. Morda nam je hotel „pomagati“, že ko je bil še majhen, pa smo ga vedno spodili proč, češ, to ni zate. Nepopravljiva napaka je, ne upoštevati otrokove volje do dela, ki ga veseli. Saj bi mogli pri tem mimogrede spoznati tudi njegove zmognosti! Koliko nesreč in neuspehov v življenju, vprav zaradi tega, ker ne poznajo ne starši, ne učitelji prave otrokove narave in njegove sposobnosti.

Marsikatera mati, ki sili otroka ves dan h knjigi, naj se zaveda, da otrok ni stroj, ki bi mogel nenehoma delati! Bolj kot vsi drugi potrebuje odmora, oddiha in razvedrila. Toda skrbeti mora za to, da bo čas, ko se otrok uči, res posvečen učenju. Naj bo mir v hiši, da mu ne bo treba tiščati ušes, ker bo v njegovo učenje udarjalo klepetanje sosed ali kričanje drugih otrok. Spoštuj njegovo delo kot delo odraslega. Ne moti ga neprestano s pošiljanjem zdaj po to, zdaj po ono.

„Laznjiv je!“ pravi oče in ugotoviš tudi sama. Če nočeš, da bo otrok lagat, pazi že od rane mladosti na svoje besede. Ne daj, da zgubi vero in zaupanje vanje.

Zakaj ga včasih ne bi razumeli v njegovih težnjah in tegobah? Zakaj bi ti moral lagati, da ni napravil naloge, ker ga je bolel zob, ko je morda le ni mogel, ker je imel svoj „slab dan“, kot ga imaš čestokrat tudi ti. In končno, ne stresajmo svoje nejevolje in nerazpoloženja na otroka! Če hočemo, kar gotovo hočemo, zdravo, pošteno, delovno, značajno mladino, ji dajajmo zato primerne zgleds s svojim lastnim življenjem. Pomagajmo ji iz svojih najboljših moči vedno in povsod na pot k ustvarjanju novega človeka. Takšnega, kakršnega si žele vsi pravi starši, vsi pravi ljudje, vsi nprstveno zdravi narodi tega sveta: človeka plemenitih misli in čustev, človeka velikih dejanj, ki bo resnično ljubil svojega bližnjega kot samega sebe!

in potem lahko pletemo ali kvačkamo. Take copate so potem kakor mali škornji.

Kako perem

Zadnji vodi, v kateri operemo tople stvari, primešamo žlico olivnega olja, ki napravi volno in flanelo zelo mehko in še bolj toplo.

Črna svila se najlepše opere, če jo vtaknemo v precejeno vodo, v kateri smo kuhali krompir, ki pa ne sme biti razkuhan. Ščepec galuna (kamen), ki ga dodamo vodi, v kateri peremo modre ali zelene stvari, bo preprečil, da blago ne bo puščalo barve.

Potne madeže iz svič ali drugih tkanin odpravimo z limono. Madežasti del obleke trdo nategnemo čez skodelico vrele vode, na blago pa stiskamo limono in nalahko drgnemo, dokler madež ne izgine. Nato blago vtaknemo v čisto vodo, iztisnemo vodo iz tkanine v frotirni brisači in zlikamo.

Kavine madeže drgnemo z glicerinom in jih nato speremo v mlačni vodi.

Trdo pasto za čevlje napravimo zopet mehko, če kanemo vanjo nekaj kapljic terpentina.

Če okna niso preveč zamazana, jih najhitreje in z majhnim trudom umijemo s časopisnim papirjem in špiritom. Šipe najprej dobro zbršimo s papirjem, potem s špiritom, nazadnje pa jih zlikamo s papirjem ali krpo.

Lepe in zdrave zobe ohranimo, ako uživamo mnogo sadja, posebno jabolka. Jabolčni sok izmiva z zob škroplive snovi, ki ostajajo v ustih od hrane. Uživanje trdih jabolk odstranjuje zobni kamen. Ako pojemo zvečer, preden gremo k počitku, jabolko, nimamo v ustih v ustih neprijetnega okusa in slabega duha. Poleg tega pa pospešujejo jabolka prebavo.

Nekaj o kruhu

Kruh mora biti popolnoma hladen, preden ga spravimo. Hranimo ga na čistem in zračnem prostoru, zavitega v čist prtček.

Krušni topli hlebčki

Potrebujemo: 3 dkg kvasa, 2 čajni žlički sladkorja, četrt litra mlačnega mleka ali vode, 1 kg bele moke, 10 dkg sladkorja, razne dišave, 2 žlički soli, 10 dkg masčobe, osminko kg rozin ali kako drugo suho sadje.

Priprava: Kvas in sladkor dobro umešamo, dodamo mleko ali vodo, žlico moke, zmešamo in damo vzhajati na toplo. Nato zmešamo moko, sladkor, dišave, sol ter masčobo, nakar dodamo še suho sadje. Ko je kvas narastel, napravimo v gmoto vdolbino, vlijemo vanjo kvas ter napravimo mehko testo. Po potrebi dolijemo še mleka. Testo postavimo na toplo, da nam naraste do dvakratne količine. Iz tega testa napravimo 12 štrukeljčkov, z majhnim nožem pa naredimo na vsakem štrukeljčku križek in počakamo, da spet vzhaja. Pečemo jih v vroči pečici približno 15 minut, dokler niso lepo rjavi.

Pri pripravi hrane pazi, da vsebuje štiri važne snovi, ki so potrebne človeškemu organizmu. Te so: tošča, beljakovine, škrob in vitamini. Mnogo tošče vsebuje: Mast, maslo, olje, slanina, loj, mandlji, orehi in drugo, beljakovine: meso, jajca, mleko, kruh, sir, fižol, leča, grah.

Škroba pa ima največ: bela moka, riž, krompir. Vitamini: zelena solata, zelenjava in sadje, paradižnik in paprika, citrone, oranže in podobno. Solato in sadje bi morali uživati vsak dan.

Kostanj...

Od oktobra pa do konca februarja imamo kostanj na trgu. Kostanj je zelo hranljiv in vsebuje predvsem veliko kalcija in škroba. Kalcij je potreben za gradbo kosti in zobovja, zato je tako važen v otroški prehrani. Otroci kostanj tudi zelo radi jedo. Zdej je kostanj posebno slasten, ker je njegov čas in je valed tega tudi poceni; lahko nas reši marsikatera skrbi za večerjo. Po kostanju postrežemo še s kavo ali čajem in koščkom kruha, pa smo odpravljeni.

Kuhan kostanj. Debel kostanj kuhamo približno eno uro; ko je kuhan, ga odcedimo in stresemo v skledo. Če pa želimo postreči z olupljenim, tedaj ga surovega olupimo in skuhamo.

Pečen kostanj. Kostanj narežemo in pražimo v kozici kakor kavo. Treba ga je pogosto premešati ali obrniti.

Kostanj kot kompot. Olupljen kostanj zavremo, odcedimo vodo, zalijemo s hladno in kuhamo do mehkega. Kuhane ga odcedimo, polijemo z mrzlo vodo in mu olupimo še rjavo kožico. V kozico damo košček sladkorja, malo vode, oranžnega soka ali vanilije, dodamo kostanj in še enkrat prevremo. Kostanj zložimo v skledo in ga polijemo s sokom. Serviramo mrzlo, kot kompot. Slaščica za otroke!

START "PONZIANE" V JUGOSLOVANSKI LIGI

»Ljubitelji Ponziane« igrali v jugoslovanskem državnem nogometnem prvenstvu. Pred tednom dni je bila skupščina nogometnega društva »Ponziane«, na kateri so sklenili, da bodo ustanovili še društvo z imenom »Ljubitelji Ponziane«, ki bo sodelovalo v jugoslovanskem nogometnem prvenstvu. Istočasno pa so se tudi spoznale, da bo »Ponziane« sodelovala v italijanskem C prvenstvu. Odbor bo ostal za obe društvi isti, kakor tudi člani.

Moštvo »Ljubiteljev Ponziane« je 30. oktobra zjutraj odpotovalo v Jugoslavijo s sledečimi igralci: Parola, Corbato I. in II., Gianini, Stivoli, Donda, Pugliese, Benvenuti, Maluta, Velussi, Esca, Tommasini in Ronconi. Prvo tekmo je tržaška enastorica igrala v Zagrebu proti »Lokomotivi«. V borbi z enim najboljših zagrebških moštev ji je uspelo s tehnično izbornostjo in borbeno igro doseči neodločen rezultat 2 : 2. Gola sta zabila Benvenuti v prvem polčasu in Tommasini v drugem.

Tabela jugoslovanske lige

Partizan (Beograd)	7	7	0	0	24	4	14
Hajduk (Split)	7	5	1	0	18	1	13
Rdeča zvezda (Beograd)	8	6	0	2	24	9	12
Dinamo (Zagreb)	7	4	1	2	18	11	9
Lokomotiva (Zagreb)	9	3	2	4	15	14	8
Spartak (Sofija)	7	4	0	3	14	13	8
Metalec (Beograd)	7	3	1	2	12	12	7
Železničar (Niš)	8	2	3	3	18	18	7
Pobeda (Skopje)	7	2	1	3	13	13	5
Radništvo (Titov grad)	5	1	1	3	7	13	3
Kvarner (Reka)	6	1	1	4	5	13	3
Nafta (Dolnja Lendava)	6	1	0	5	5	19	2
Železničar (Sarajevo)	7	1	0	6	6	22	2
Ljubitelji Ponziane	2	0	1	1	2	7	1

Sovjetska atletinja Nina Dumbadze

Nekoga dne so pripelali v moskovsko bolnišnico Sklifonovsk mlado dekle. Zdravnik je ugotovil, da si je zlomila koleno. Slučaj je bil precej resen. Pravilo so, da ji noga ne bo več tako služila kot poprej. To dekle je bila Nina Dumbadze, že takrat zelo poznana svetovna prvakinja v skoku v daljino. Do takrat je dosegla že lepe rezultate, in sicer je skočila v daljino: 2,59; troskok pa 7,59.

V tem kritičnem momentu svojega športnega udejstvovanja je pokazala Nina Dumbadze močno voljo in vztrajnost. Spoznala je, da se zaradi svoje noge ne bo mogla nikoli več baviti s skakanjem. Ker pa ji je bil sport nad vse drag, je sklenila, da se bo posvetila drugi panogi športa, pri kateri je noga ne bo ovirala. Spomnila se je, da je že kot dijakinja srednje šole dosegla rusko prvenstvo v metanju diska. Odločila se je, da se zopet posveti temu športu.

Začela je študij knjižice, v katerih so znani športniki razlagali tehniko metanja diska. Njena pisalna miza je bila prenapolnjena s knjigami o dinamiki in pa z življenjepisi najslavnejših metalcev diska. Po dolgem in neutrudljivem učenju je

S to tekmo so si Tržačani priborili prvo točko. Drugo tekmo pa so morali igrati že čez dva dni v Beogradu proti »Rdeči zvezdi«. Utrujen od dolge vožnje in petkove tekme so izgubili z visokim rezultatom 5 : 0. Vendar je pa rezultat previsok, kajti tržaški »muli« so tudi v tej tekmi, kljub utrujenosti in težkemu, blatnemu terenu dokazali, da znajo igrati prvorazreden nogomet. V drugem polčasu so bili celo v rahli premoči, vendar to premoč niso znali izraziti v golih. Vsekakor je enastorica »Ljubiteljev Ponziane« častno zastopala tržaški nogomet in smemo pričakovati, da bo zasedla v tekmovanju dobro mesto. V nedeljo igrajo Tržačani v Ljubljani proti »Pobedi«.

Ostali rezultati jugoslovanskega prvenstva so (ile): Kvarner — Partizan 0 : 3; Dinamo — Metalac 3 : 1; Hajduk — Železničar (S) 3 : 0; Železničar (N) — Spartak 2 : 1; Lokomotiva — Pobeda 2 : 0.

Rezultati italijanskega nogometnega prvenstva

Livorno—Lazio 1:1; Atalanta—Milan 1:3; Venezia—Fiorentina 3:0; Inter—Torino 1:3; Roma—Brescia 2:1; Napoli—Triestina 2:0; Sampdoria—Genova 3:0; Bologna—Modena 1:0; Alessandria—Vicenza 0:2; Juventus—Bari 6:0.

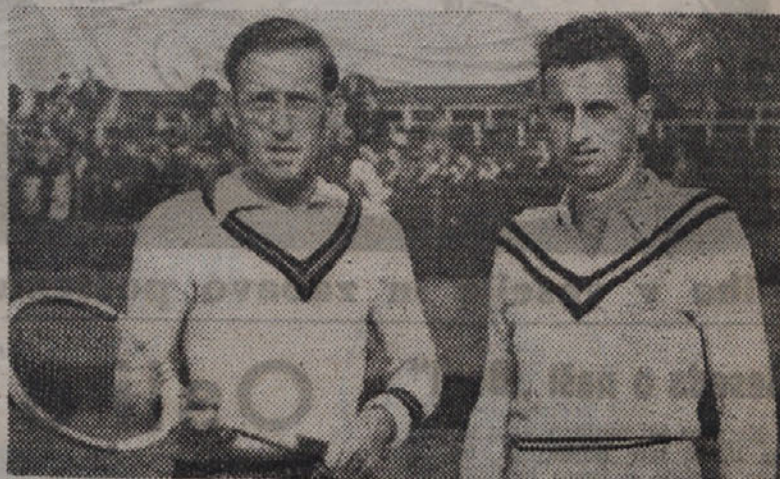
Kolesarske dirke na Reki

V nedeljo, 3. t. m. je bila na Reki kolesarska krožna dirka po mestu, na kateri so sodelovali najboljši kolesarski tekmovalci iz Trsta, Zagreba in Reke. Proga je bila dolga 70 km ter so jo morali dirkači prevoziti v 20 krogih. Od tekmovalcev je zahtevala mnogo vzdržljivosti. Najboljše so se odrezali, kljub smoli, ki jih je spremljala, tržaški kolesarji. Med posamezniki je zmagal Kurec Karl, med moštvi pa tržaška skupina. Že v četrtem krogu se je Kurec bliskovito odtrgal od ostalih in nato s kroga v krog povečeval naskok, tako da je privozil na cilj 7 minut pred ostalimi. Izredno smolo sta imela Tuki in Nadižar, ki sta morala odstopiti ter Colla, Udovič in Tomasi, ki so imeli defekte na kolesu ravno takrat, ko je manjkalo le še nekaj krogov do konca. — Rezultati: 1. Kurec Karl, Trst 2.51.35; 2. Pisma Aleksander, Reka 2.58.29; 3. Tomažič Pino, Trst 2.58.57; 4. Ceta Bruno, Reka; 5. Udovič Stojan, Trst; 6. Colla Boris, Trst itd.

Pokrajinsko in okrožno nogometno prvenstvo

V organizaciji Zveze društev za telesno vzgojo za Trst in Julijsko krajino se vršita dve nogometni prvenstvi. Pokrajinsko prvenstvo, v katerem sodelujejo najboljša moštva Trsta in bližnje okolice. Najzanimivejša tekma te nedelje je bila med Skednem in Tržičem, ki se je po lepi in borbeni igri končala z zmago Skednjcev 4:3. Ostale tekme pokrajinskega prvenstva so dale sledeče rezultate: Krmin — Gorica 3:2; Raša — Gradiska 4:3; Toyarna strojev — Ajdovščina 2:0.

Rezultati okrožnega prvenstva pa so: Skupina A: Col — Nabrežina 3:1, Pisoni — Sv. Marko 2:2, Primorje P — Kraljič 6:2, Primorje D — Dreher Sv. Ivan 0:0; Skupina B: Skednj II — Dreher Sv. Ivan II 4:0, Rojanese — Ranber 4:1.

Mojstri jugoslovanskega tenisa

Jugoslovanski teniški šport je prvič zaslovel 1936. leta, ko je jugoslovanska reprezentanca v tekmah za »Davisov« pokal prvič premagala češkoslovaško reprezentanco s 3:2 in francosko v Parizu tudi s 3:2. Takratni zmagi Jugoslavije sta globoko odjeknili v svetu, kajti lila za najboljši v Evropi. Svet je za češkoslovaški in francoski tenis sta vedeno pristihnil nad državo, do takrat, v tenisu neznano. Imena Pančec, Palada, Mitič in Kukuljevič pa so postala strah in trepet inozemskim teniškim igralcem. Zaradi zmag, ki so jih izvojevali z loparjem v roki so jih pričeli imenovati jugoslovanski mušketirji.

Nezadržno so našli mušketirji zmagovali na tujih in domačih teniških igriščih. Največi uspeh pa so dosegli 1939. leta, ko so v evropskem finalu za Davisov pokal, premagali v Zagrebu Nemčijo s 3:2 in se tako plasirali za preloženjski semifinale, ki so ga igrali z Avstralijo v Bostonu v Ameriki. Izgubili so s 4:1. Edino točko je prinesel Pančec, ki je premagal enega najboljših igralcev tenisa na svetu, Avstraleca Bronviča. Daleč od svoje domovine in publike, pred deset in deset tisoč gledalcev, ki so na vse grlo vzdolžali Avstralec, so po hudih borbah morali položiti orožje, vendar pa se v svojih srečih niso nikdar predali. Kovali so revanžo. Letos bi kmalu prišla Morda pa še bo? Če ne za Pančeca, Mitiča, Palada in Kukuljeviča, pa za njih adence.

Takoj po zadnji volni so imena mušketirjev, ki so jih že vsi metali med staro šaro, ponovno zablistela in prekrizala ručnice marsikateri državi, ki je upala, da si bo priborila Davisov pokal. Ves svet pa je zopet zasimel nad uspehi naših mušketirjev. V letošnjem tekmovalstvu za Davisov pokal so se srečali s Švedsko, ki v tenisu ne pomeni bog ve ko so premagali največernije tekmece, s ce, prvi dan so vodili z 2:0, v nadaljnjih srečanjih pa nesrečno izgubili z 2:3; morda, ker ni igral Pančec, ki je bil bolan. Preden pa so se plasirali v finale, so morali najprej premagati v Zagrebu Egipt, ki so ga odpravili s 5:0, nato češkoslovaško v Pragi s 3:2 in končno Francijo v Parizu s 3:2.

Oglemo si malo predvino vrednost naših mušketirjev v svetu. Najboljši izmed njih je bil Pančec, leta 1928, je bil na lestvici najboljših teniških igralcev na svetu, ki so jo sestavili v Ameriki, na 10. mestu. Že leto dni kasneje pa je bil četrti. Lestvica je bila takšna: 1. Ric (DA), 2. Bronvič (Avstralija), 3. Kvisti (Avstr.), 4. Pančec (Jug.), 5. Far-

ker (ZDA), 6. Henkel (Nemčija), 7. Mac Neil (ZDA), 8. Kuk (ZDA), 9. Van Horn (ZDA) in 10. Hunt (ZDA). Na drugi lestvici, ki so jo sestavili Švizarji, je 5. tretji na svetu. Izgledala je: 1. Bronvič (Avstr.), 2. Ric (ZDA), 3. Pančec (Jug.). Na evropski lestvici pa je bil Pančec na prvem mestu. Ostali trije naši mušketirji so bili med prvimi najboljšimi v Evropi in dvajsetimi na svetu.

Jugoslavija je od 1927 do 1946 odigrala za Davis kupa 34 tekem, dobila jih je 20, izgubila 14, razmerje v točkah je 89:73 v njeno korist.

Pančec, Palada, Mitič in Kukuljevič že niso vrgli puške v koruzo. Se vedno zastopajo čast jugoslovanskega tenisa in še marsikateri »znani« teniški igralec bo moral pred njihovim znanjem in borbenostjo položiti orožje.

Želena kobilica

»Kje neki se je napil? Točno vem, da doma ni bilo niti kapljice vina.«

Petkin oče pa je šel do Žiganove hiše in pripovedoval tam delavcem, da gori senik v Grudki. Žigon je brž zapregel voz in se z delavci odpeljal pogledat.

Po večerji nisem šel takoj spat. S Petkom in Koljušo smo sklenili, da bomo ostali budni in pazili, kaj bodo ukrenili naši očetje. Skril sem se torej na dvorišču in poslušal. Oče je prišel iz hiše in sedel na stopnice. Ko je v zvoniku odbilo polnoči, je stopil k sosedu, Petkovemu očetu.

»No, torej?«

»Vse sem uredil. Žigana sem poslal na Grudko, a čevljar Djatel je tako pijan, da ne more niti stati.«

»Deduško je prevzel, da stvar izpelje. Pravi pa, da ne more prav do Česnokovske bolnice. Dvajset vrst, to je zanj preveč,« je poročal moj oče.

Zvedel sem še, da je v tamkajšnji bolnici mlad zdravnik, ki bo zdravil ranjenca. Da je ranjenec prišel sem pod tujim imenom in da se imenuje Mihajlo Sofronič Kostarev, doma pa da je iz Česnokovskega. Tekel sem poročat tovarišema, kar sem zvedel. No, Petka je tudi poslušal in je vedel vse.

Pod jesen nekoč, ko smo že hodili v šolo, mi je oče dejal:

»Veš, Egorjanko, ozdravili so onega...«

»Mihajla Sofroniča?«

Oče se je začudil, odkod vem za njegovo ime. Poklicali so nas zopet vse tri in nas spraševali, kaj vemo.

»Vse vemo. Poslušali smo vaš pogovor,« je dejal Petka.

»Z vami je velik križ, dečki! Samo da vse izblebetate.«

»Mi? Pri nas je kot bi bilo pokopano.«

»A Senjki ste povedali?«

»No, da! Senjka je naš zaveznik... Za vedno!«

KONEC

Rešitve ugank iz prejšnje številke

Številčnica: Iran, vran, Anka, nota, tona, rana, ikra, nart; kvar; otok; — Ivan Trinko.

Premikalnica: Trst, Reka, Puč.

Besednica: vodnik, uprava, butara, grmada — sodnik, oprava, čutara, armada; Soča.

1. mesec, 2. lonec, 3. mleko, 4. nožar, 5. kunec, 6. sliva, 7. rokar.

Zlogovnica: Kazan, gobec, mreha, požar, senik; afekt, vrana, Anica; kezel; lonec — fazan, ribec, arena, nožar, cenik, efekt; brana, enica, vózel, konec; Franjo Bevk.

Piha v veselje in zabavo poštenim, in v žalost in jezo onim drugim

Beseda o naši „Burji“

Ko sem bil majhen, sem mislil, da hudič leti najhitreje. Če je kdo govoril o tristo hudičih, mi je bilo razumljivo, da tristo hudičev leti tristo krat hitreje kot en sam hudič. In ker si nisem mogel predstavljati kakšno silno hitrost ima en sam hudič, so bile moje predstave hitrosti tristo hudičev takšne, da bi si že ob sami misli na tisto peklensko hitrost snel klobuk, če me moj oče ne bi tako globoko žalil. Ni mi namreč hotel kupiti klobuka in dcma so mi potiskali na glavo doma izdelano čepico z velikim cofom (kakšna ironija za moj mladi mozeg). Nehote sem jim to nepozornost vračal z majhnimi škandali: skregali so se s sosedi, ker sem jim razbil šipe, zaradi provokacij njihovih otrok na račun mojega cofa in ki jih moji pametni starši niso hoteli plačati; pretepel sem neko punčko, ker je nosila prav tak cof kot jaz, kar je bilo za mojo moško čast nedopustno.

Sicer pa nisem hotel govoriti o tem, hotel sem le povedati, da se časi izpreminjajo in da se tudi mi izpreminjamo z njimi. To so končno pogruntali že stari Rimljani, vendar to teoretično in praktično velja še danes.

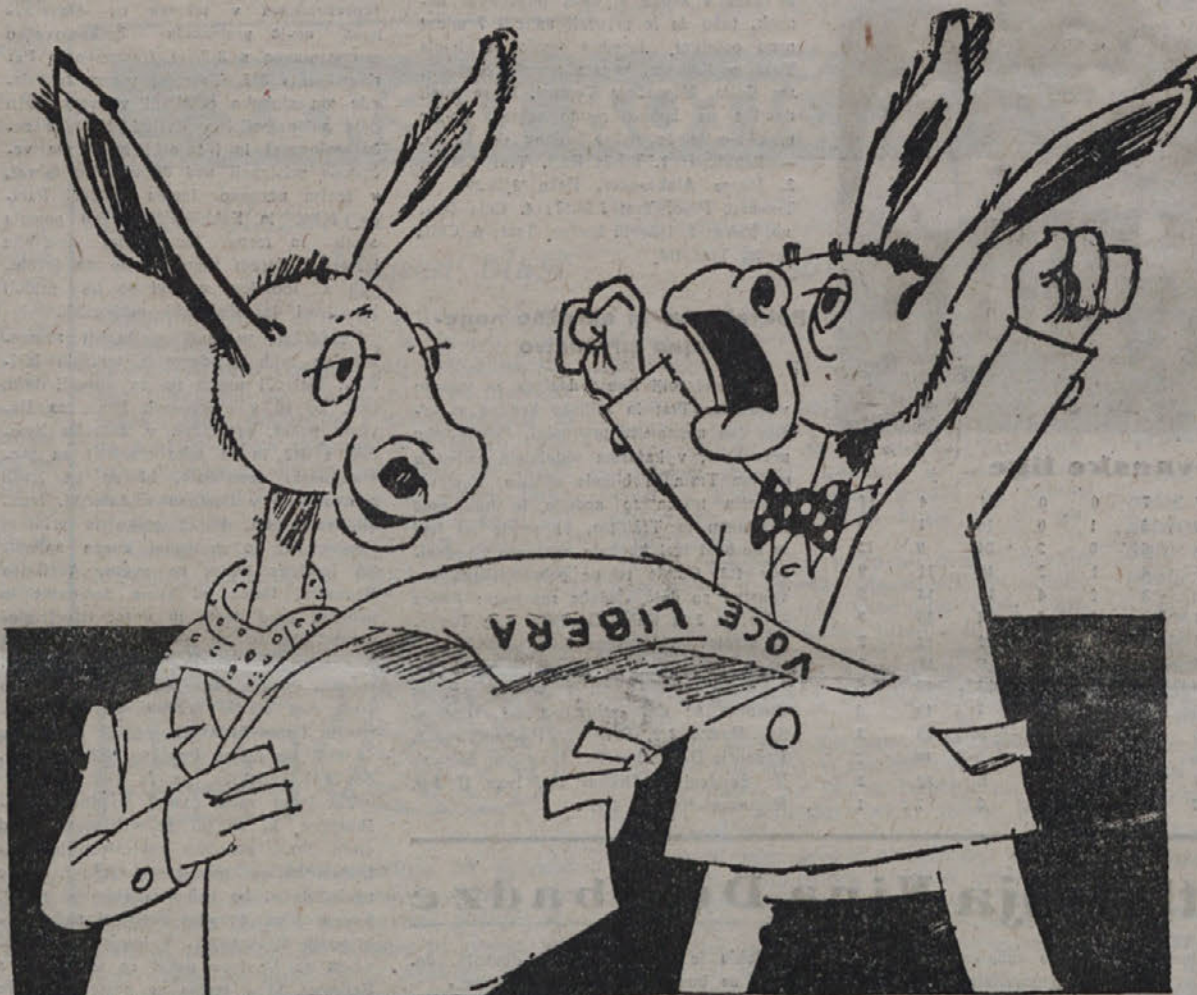
Tako sem tudi jaz dobil kmalu drugačne predstave o najhitrejšem letenju. Hočem reči, da sem jenjal misliti, da hudič leti najhitreje, ker v hudiča nisem več verjel. Krjavljeva zgodba, da je presek hudiča na barki na dvcje me namreč ni prepričala, drugim pa zaradi še manjše verjetnosti že dolgo prej nisem več nasedal.

V hitrosti avtomobilov in letal praktično nisem veroval, ker nisem imel z njimi opraviti, dokler nisem tekel pred njimi. Vendar prave veljave ni imelo zame, ker sem računal, da se bo to nehalo in da je burja veliko hitrejša in učinkovitejša. Burji se nisem mogel nikoli zoperstaviti. Obšel sem suknjo, suknjič, sviter, dvojne hlače, srnjco, majco, dolge... in še kaj, pa me je vseeno prepihalo. Tudi potem, ko sem si pri desetih prijateljih izposodil denar in si izpolnil svojo garderobo, ki sem jo stalno nosil na sebi, ni nič zaleгло. Še danes me nekateri preklinjajo zaradi že bradatih dolgov. Vendar ni samo to, povečalo ugleda burje v mojih očeh.

Kljub temu, da sem absoluten gospodar svojih nog, nisem mogel, kadar je brila burja, prekoračiti ceste. Stal sem na mestu in stopal, kot bi tlačil želje. Edino moj prijatelj Nacek Vodopivec je

Osli o svojem glasilu

„Voce libera“ je objavila pismo fašističnega CLN-a gospodu Bowmanu, v katerem pravi, da so se tudi Slovenci radovali prihoda italijanskih čet 1. 1918.

„Veš kaj, če tudi je tale cunjca za nas osle, je pa le preoslovka!“

prešel čez cesto, čeprav se je opil in še zdaleč ni bil gospodar svojih nog. Res, da ga je odpeljal rešilni voz čez cesto in naprej, toda čez cesto je vendarle prišel. Jaz pa sem stopal na mestu, dokler me ni vrglo v ulico, kamor sploh nisem hotel iti. No, zdaj smo tu! Hotel sem vam reči, da ni treba nikogar biti strah, če je pripihala burja v ta naš »Ljudski tednik«. Ta burja ne bo preganjala vas, ker bo bolj disciplinirana od pocestne burje, ki preganja tudi poštene ljudi. Preganjala bo tiste, ki to zaslužijo, od-

pihovala bo nesnago in smrad vseh tistih, ki pravijo, da so vse njihove bleščeče in lesketajoče se fraze o svobodah in demokraciji samo zlatosočnata resnica. Ohranjala pa bo ta burja svoje tradicije v teliko, da bo pihala tako, kakor drugi ne bi hoteli: vzdigovala bo še tako lepe kčžuhe in odkrivala umazano kožo.

To je vse. Vendar še nekaj: ker sam ne bom mogel krotiti burje, pomagajte tudi ostali!

V tem smislu vas pozdravljam in ostajam vaš dclžnik.

Pepe Prepihan

Lekcija kemije

Bil je deževen dan, ko sva s tovarišem kemikom sedela v kavarni; srebala sva kavo in prelistavala časopise. Bila je nedelja, zunaj je lil dež in v kavarni je bilo prijetno ozračje; bilo je živahno, kajti gostov je bilo polno.

S tovarišem kemikom sva preganjala dolg čas: jaz sem brskal po časopisih, on je reševal križanko. Kar privihra mlado, lepo

dekletko; ozira se okoli, nato stopi k nama in poprosi, če sme prisesti. Tovarš kemik pogleda izza časopisa in se namrdne: kar prosim! Lepota pa že odpira dežni plašček in sede. Naroči si kavo, revij, prižge si cigareto in puha oblake dima v zrak. Moj tovarš se ne zmeni dosti in mirno rešuje križanko. Toda jaz ne morem brati; soseda me vznemirja. Te modre cčti, ti plavi lasje, lep nasek, res božansko bitje; vse na njej je kot ustvarjeno za ljubezen. Gledam na skriyav vso to lepoto in dekletko mi včasih izza revije vrne pogled. Oh, te oči! Moj prijatelj pa mirno rešuje križanko: afriška rastlina s tremi črkami?

Tako beži čas; jaz listam po časopisih, moj tovarš rešuje križanko, plavuša pa nama puha dim pod nos in se skriva za revijo. Čez čas pa se nenadoma dvigne, obleče plašč, pokima z glavičco in odvihra. Šele sedaj sem opazil, da je zunaj nastal mrak. Moj tovarš je že našel afriško rastlino s tremi črkami in rešil križanko. Odložil je časopis in mi navdušeno hitel razlagati o afriških rastlinah in o križankah.

Govoriva rajši o čem zanimivejšem, ga zavrnem. »Si videl to lepoto? Moj bog, pravi angel!«

Tovarš kemik nakremži obraz, nato pa važno spregovori. »Lepota? Puh! Koristi, koristi.« Egoist, materialista, mu zabrusim toda tovarš že nadaljuje: »Prav za prav bi to dekletko bilo kar koristno. Ali veš da bi z vodno silo in s kalorijami, ki jih ima v sebi lahko razsvetljevala celo en kilometer dolgo ulico?«

»Zanimivo« pomislim in vprašam: »To sladko dekletce?«

»Da, res sladko: 1/4 kg sladkorja bi dobil iz nje.«

»Kakšne neslanosti pa govoriš?«

»Neslanosti? Presim, dekletko je slano. 10 žličk najfinišše soli bi dobil iz nje. In 5 kg kleja: zato ni nič čudnega če se ti ženska obesi, da se je potem ne moreš otresti.«

»Vi kemiki ste divjakii, mu zabrusim, nič smisla nimate za lepoto in milino.«

»Kaj lepota? Z njo si ne moreš dosti pomagati. Sedaj, ko primanjkuje surovin, bi dobil iz takele ženske masčobe za 17 komadov mila. In kjer je masčoba, je tudi glicerini: ta bi zadoščal za 15 kg dinamita, t. j. baš za eno granato. Veš, ženske niso zaman tako divje; kaj hitro lahko počijo!«

»In to dekletko« se razvema dalje moj tovarš kemik, »te je kaj hitro ugrelo. Lahko: v sebi ima fosforja za 80.000 vžigalic. Pol sveta bi lahko zažgala, pa ne bi tvoje sree.«

Besede tovariša kemika mi zvene v ušesih. Nič ne ugovarjam. Strmim v prazen prostor in namesto lepote vidim na fctelju, kup vžigalic, topovsko granato, 17 kosov mila, 5 kg kleja in elektrarno za 1 km dolgo ulico. O moj bog!

In kemija mi postane še bolj odvratna.

R-1

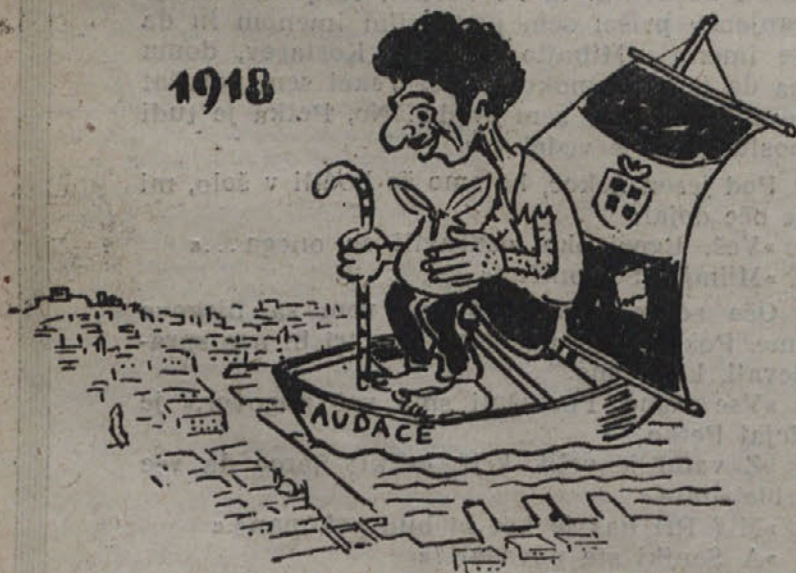
IZUMITELJ

== Kako sijajno bi bilo, če bi vodo kondenzirali v prašek.

== In potem?

== No, potem nič lažjega kot prašek raztopiti v vodi.

1918

Prišel je ciganček, sajast kakor vranček.

Capast in pa bos, kakor v grmu kos.

1945

Šel je proč ciganček, hitro kakor vranček.

Izginil kakor škrt, sit in pa bogat.